

Rondzendbrieven

van de

zusters en broers Van Beuningen

1942 / 1944
1947

Bezorgd door Marianne de Bruyn en Theo Broersen

Inleiding

In het derde jaar van de Duitse bezetting van Nederland – in de herfst van 1942 – zijn de zusters en broers Van Beuningen – de kinderen van Hendrik Adriaan en Annie Lavinia Brain – rondzendbrieven gaan schrijven, waarin zij elkaar verslag doen van hun lotgevallen.

Lezeressen en lezers krijgen uit deze brieven niet alleen een indruk van de individuele leefomstandigheden maar ook van de karakters van de schrijfsters en schrijvers. Voor hen ging het niet alleen om de inhoud, maar meer nog om het delen van hun ervaringen in de familiekring. Het bestendigen en verstevigen van de familieband juist in deze “ellendige tijden” vormt het voornaamste motief van de rondzending. Daarnaast staat her en der in de brieven expliciet vermeld dat bij het schrijven ook gedacht wordt aan klein- en achterkleinkinderen, die op deze manier een beeld kunnen krijgen van het leven van hun voorouders in oorlogs- en bezettingstijd. Sommige brieven, zoals die van Herman van 17 november 1944, lijken vooral met dit doel geschreven.

De verzameling rondschriftbrieven is compleet tot Hermans brief van november 1944. Of er na Hermans brief nog meer zijn geschreven, is (nog) niet bekend.

Begin 1947 is Katie opnieuw begonnen met een rondzendbrief. Die van haar wordt vermist; in het familie-archief zijn wel de drie volgende aanwezig. Eveneens onbekend is of daar nog brieven op zijn gevolgd.

De handgeschreven brieven zijn letterlijk overgetypt, met de oude spelling. De opmaak van de brieven, zoals de indeling in alinea's en het inspringen van nieuwe alinea's, is zo getrouw mogelijk weergegeven.

Behalve de rondzendbrieven bevat het Van Beuningen-archief ook verscheidene brieven die de broers en zusters in de bezettingstijd aan elkaar schreven. Als representatief voorbeeld is één ervan, een brief van Coen aan Mary, in deze bundel opgenomen.

Wassenaar – I.
Van huis. 13 december 1942

Dat ik de familiebrief moet beginnen, vind ik heel moeilijk want wat zal onze kinderen en kleinkinderen interesseeren? Maar, wij moeten trachten hen een blik te doen werpen in de jaren, die wij nu beleven, en deze jaren zijn op het oogenblik zóó vol emoties, dat zij, dunkt mij, vol spanning weer beleefd kunnen worden. Eigenlijk begin ik deze brief op 5 december s'avonds, toen zoovele herinneringen ons bestormden aan vroeger beleefde St Nicolaaas avonden. En nu gaan bijna alle gezinnen gebukt onder de grootste zorgen. Onze harten zijn vol haat, voor al het leed ons, en onze vrienden aangedaan. Het is afschuwelijk te denken, dat geheele gezinnen uit elkaar zijn gerukt, en hoe men met angst en spanning elk nieuws bericht afwacht, en dan onze zorgen voor de toekomst! Iedere dag brengt opnieuw ellendige besluiten, waaraan wij, als overwonnen volk moeten voldoen. Straat na straat in den Haag worden ontruimd. Gezinnen krijgen soms slechts 3 dagen om het geheele huis leeg te maken, en daarna worden de mooiste huizen afgebroken. Steen voor steen. Alle sanitaire artikelen, deuren, ramen, alles, alles opgeladen en vervoerd naar het land van onze overwinnaars om wederom opgebouwd te worden in de door bommen verwoeste gebieden. Met angst in ons hart loopen we rond en denken wie nu?

Zoo ook ik. En daar kwam op 4 Dec: het witte papier met bevel tot evacuatie. We moesten 5 Dec. (vroeger de vreugdedag) op stadhuis zijn om ons lot te hooren. De tram zat vol kennissen, allen ter neer geslagen, maar toch dapper. Dirk ging met mij mee. We hadden attesten van Prof. en Dr. dat Granny onmogelijk meer vervoerd mocht worden. Gelukkig hielp ons dit, en ook dat onze tuinman inwoonde. Ook hadden wij een humaan beambte, en zoo konden we voorloopig hier blijven. Alle andere vrienden moeten voor 15 Dec. uit huis zijn. Sommige weten niet waarheen te gaan. Er zijn geen kisten meer om in te pakken. Verhuizers werken dag en nacht. Alles is een chaos. Echtgenooten en zoons worden over de grenzen gestuurd waar ze in de oorlogsindustrie werk moeten verrichten, honger en koude moeten lijden, en slechts zelden komt er een bericht, dat toch geen waarheid bevat, daar alles geopend wordt.

Granny weet niets van deze ellende en wat ons land te verduren heeft. Zij slaapt veel, en kan moeilijk praten. We zullen ons lief Moedertje niet lang meer bij ons hebben. 2 December was het 16 jaar geleden dat Chris en ik in Wassenaar kwamen. De tijd is voorbij gevlogen met al zijn lief en leed. Chris is 28 Februari 1935 van ons heengegaan, na een kortstondige ziekte. Ik mis zijn trouwe liefde en kameraadschap steeds meer. Juist nu zou zijn steun mij zoo helpen. Maar we moeten dapper zijn, en hopen op de toekomst. Moge de volgende brief vol staan met goed nieuws!

Annie Graswinckel

Zoelen
15 Dec. 1942

Wat een buitenwoon goede gedachte is het geweest om een familiebrief te beginnen, nu wij elkander niet zooveel als wij wenschen zullen kunnen bezoeken. De band, zóó hecht, die in onze familie bestaat heeft Onze Vader er bij ons in gebracht, wat was hij niet dankbaar, wanneer al zijn kinderen tezamen waren en later ook de kleinkinderen. Ik herinner mij steeds hoe Onze Vader daarvan genoot, al moet het soms te druk geweest zijn; en dit voor ons Moedertje, die steeds voor alles zorgde en toen wisten wij nog niet wat daaraan verbonden is. (Maar toen waren er gelukkig geen bommen?) Wij hebben zoo heel veel aan onze beste Vader te danken, daar wij toch steeds in de gelegenheid waren om in ons ouderlijk huis samen te komen; en dat was iets bijzonders, en de band die er nu bestaat willen wij trachten nog hechter te maken; want al deden er zich moeilijkheden voor en dat zal nog wel eens gebeuren laten wij voor alles denken, dat wij in den geest van onze Vader handelen, indien wij ieder op zijn manier willen en zullen trachten om elkander voort te helpen hoe ook. –

Het groote wereldgebeuren brengt ontzaglijk veel ellende en zowat in elk gezin. Onze zoon Charles die vanaf 15 Mei 1942 als krijgsgevangene eerst in Lemberg en vanaf Aug. in Stanislaus is; missen wij beiden heel erg, en wat hoopten wij hem samen thuis op te wachten. Dit mocht niet zijn. Dick die er zooveel verdriet van had en door al de narigheid [hier is zij het woordje ‘niet’ vergeten te schrijven] meer bestand was alles te dragen is plotseling 18 Sept. 1942 overleden, een ontzettend gemis voor mij en een groot verdriet, maar vooral voor Charles zoover weg van ons allen. God laat ons niet alleen, nooit, en met vertrouwen gaan wij voort; en hoop ik Charles gauw in ons midden mag zijn.

Gelukkig is Lavie met Katie en Marie Louise hier bij mij komen wonen, zij moesten eerst uit “de Meeuw” en toen weg van “Dennenweelde” Nov. 1942.

Wat zou ons lief zusje gedeeld hebben in al ons lief en leed en wat missen wij Haar, ook met den familie brief; in gedachten is zij bij ons

Katie.

Vught, 16 December '42.

Van mijn goede Zusters, Annie en Katie, kreeg ik heden de brieven en zal nu het mijne zeggen.
Laten wij nooit en te nimmer vergeten, hoe moeilijk het ons ook gemaakt wordt, wat ons Nederlanders wordt aangedaan, toch alles in handen is van onze goede God.

Wij moeten daarom vasthouden aan ons geloof en vertrouwen en geen wanhoop of angst toonen.
Nu ik dit schrijf vliegen Engelsche en of Amerikaansche vliegtuigen boven Bergen, waar gaan die weder heen, arme slachtoffers.

Ik was de dag na de Engelsche bommenaanval te Eindhoven, waar de Philips fabrieken verwoest werden.

Ging daarheen om te zien naar de kinderen van onze jonge vrienden Philips, gelukkig waren zij goed, maar de ellende die ik zag, was wel heel erg.

De evacuatie, Annie beschreef dat, is heel erg. Wij denken aan May en Jo, Lavie Hasselman en zooveel anderen. Men wordt hier ingedeeld, nu de ministeries waarvan een te 's Bosch zal komen, in Wap en Nap personen.

Wap wil zeggen, wel in arbeidsproces

Nap niet in arbeidsproces.

De Nap mensen, gepensioneerd en zij die niets om handen hebben, zullen als in den Bosch geen ruimte is, voor de 3000 gezinnen die zullen komen in Vught komen, de Nappen moeten dan maar zien waar zij blijven. Ik hoor bij de Wappen, als landbouwer.

Lienfried en Lotteke met juf komen bij ons, gelukkig is de overschrijving geregeld. Men mag als men elders moet gaan wonen, wel zorgen direct voor overschrijving te zorgen.
In Vught kan geen mensch meer komen.

Een van onze dienstmeisjes kreeg diphteritis, zij werd heden naar het ziekenhuis te 's Bosch gebracht, kostte veel moeite haar onder te brengen, daar reeds zoveel Duitschers daar zijn, vandaag kwamen nog 200 er bij.

Wij krijgen veel bezoek van familieleden van geïnterneerden te St. Michiels Gestel en Haaren.
Vanavond komt nog mevrouw van Rijn, vrouw van de bekende Prof. Maarten van Rijn. Deze kennen wij zeer goed, maar het is aandoenlijk om vreemde personen te ontvangen en hun verhalen te hooren. Zij zijn vol moed niettegenstaande al de bezwaren nu de man weg is. Wij schijnen een goede naam te hebben in de kampen, maar die arme mannen zitten en zijn zeer gelukkig voor hen wat te kunnen doen. Velen kennen Lotty en die is zeer zorgzaam voor hen.

Heden werd ons varken geslacht, de eigenaar van de grootste slagerswinkel, die van 's morgens tot vanavond meehielp, vroeg hem geen loon te geven, maar liever wat vet spek, daar hij daar zoo naar verlangde. Een bewijs van gebrek.

Van Herman kreeg ik een bloknote, op omslag H.M. de Koningin, omringd door 4 woorden.
Gelovig, Moedig, Trouw, Standvastig

Kop omhoog wij mannen

Het zal nog veel beroerder worden, maar moedig verder, trouw aan ons allen en standvastig in ons geloof.

W. van Beuningen.

Mevrouw van Rijn zoeven gekomen, vertelde dat mannen die 5 kinderen of meer hebben, reeds zijn losgelaten.

Evacuatie !

Wat zou ik jullie allen anders kunnen vertellen, wat heel ons leven de laatste weken vervulde – dan het woord dat hier boven staat: de evacuatie! Het zal moeilijk te omvatten zijn voor hen, die de misère, de ongerustheid, de steeds meer dreigende berichten, in één woord, de rampspoed in den Haag, niet zelf meemaakten, te voelen hoe diep droevig dit alles was! Er is geen begin aan het leed te beschrijven dat tot iedereen doordrong, ik zal dat ook niet doen, allen zullen van vrienden en kennissen er wel van gehoord hebben. –

Toen midden November bekend werd dat alle gepensioneerden, de ouden van dagen, degenen die geen maatschappelijk werk hadden, hun huis zouden moeten verlaten, – was ons eerste plan “kalm afwachten”. Maar toen al vele vrienden het gevreesde gele billet ontvingen, zoo laat in de Goudenregenstr: sloeg de schrik ons om het hart – want dat billet hield automatisch in, dat over eigen huis door het evacuatie comité werd beschikt. Velen, die blijven konden, doch uit de grensstrook moesten trekken, belden ons op – “Mogen wij in Uw huis”- naar was dit alles. Tot wij besloten goede, vertrouwde kennissen, een dokter + vrouw + hond, nog twee oude vriendinnen in ons huis op te nemen – niet prettig, dat begrijp je. Maar – toen kwam van alle kanten hulp opdagen, van jullie, van onzen kring – werd ons niet een heel huis aangeboden, verwarmd en ingericht? Kwam niet een der onzen naar mij toe: “onze deur staat altijd open voor jullie”? en weer een: “heel mijn huis en hof staan tot jullie beschikking” – en: “Komen jullie in het voorjaar vast ook bij ons”? Zoo zou ik kunnen doorgaan – de vele zoo heel hartelijke brieven van begrijpend meeleven. Zij deden ons zoo goed. Zij stemden ons zoo dankbaar – dat is niet in woorden uit te drukken. Door jullie hulp kon ik steeds opgewekt blijven, alles moedig dragen, steun geven aan anderen, die dreigden ten onder te gaan. Hèèl nadrukkelijk danken wij jullie van ganscher harte. Jo en ik zullen dit nooit vergeten. –

Aandoenlijk was ook de houding van vele leveranciers. Krul, de banketbakker belde op: Met St. Niclaas bakken we een paar vooroorlogsche taarten, U krijgt er een, want U moet weg. Een paar dagen voor ons vertrek stond de loopjongen v. den kruidenier in den gang, met een bobbel onder z'n sjovel jasje: “een koek van de baas, en hij zegt, as Mefrau klem zit met d'r bonne, de koek is voor U”, was dat niet aardig? –

Dinsdag, 15 Dec: – verlieten wij ons huis – even de tanden flink op elkaar, mijn oud dienstmeisje in tranen: “hoe moest dat nu met drie mevrouwen, komt u toch gauw terug”- gewuif van burens, overburens, toen stapten we in een klein autotje – (dokterattest) – en reden de stad uit – langs de lange nieuwe verkeersweg – met geen verkeer – hier en daar een spoorbewaker – maar samen – hand in hand, naar een veilige – zeer Veilige Haven. –

May. –
de Brink. –

Noorderheide, 21 Dec. 1942

Heden op den kortsten dag van het jaar ontving ik de voorgaande 4 “familie-brieven”. Moge met het lengen der dagen de door dezen afschuwelijken oorlog ontstane ellende die ons volk in alle lagen teistert afnemen! Het lichtpunt bij al deze somberheid is voor mij steeds opnieuw de kranige wijze waarop ons volk zich gedraagt.

St. Nicolaas vierden wij in het jachthuis te Elspeet met de kleinkinderen. Ik speelde voor Sint en had veel succes behalve bij Peterpaul die te wijs was maar zich goed hield tegenover de kleintjes. Dit feestje deed mij terugdenken aan ons ouderlijk huis op de Rijnkade op Sint N.-avond. Wat zorgde Mama goed voor alles en wat had Pa een plezier als er aardige verzen werden voorgelezen.

Vorige week zag ik Mama even toen ik Annie, die zoo goed voor Mama zorgt, bezocht. Het was bedroevend die eens zoo krachtige Moeder, zooveel jaren na Pa's heengaan het middelpunt van ons allen, zoo zwak en apathisch te zien liggen. Ik vrees met Annie dat wij onze Moeder niet lang meer zullen mogen houden.

Wij genieten bij voortduring van het buitenleven; het is hier zo rustig en vreedzaam en als er geen radio bestond en geen vliegtuigen dan zou men den oorlog vergeten.

In den Haag zijnde zag ik de gevolgen van de evacuatie en de vernieling van een groot deel der stad. Wij stelden ons huis te Rotterdam ter beschikking van uit hun huis verdreven kennissen en wordt dit nu door 10 personen bewoond. Niet prettig maar het geeft toch voldoening te kunnen helpen.

Gisteren bezochten wij onzen neef Eduard v. Baumhauer die juist werd vrijgelaten na ruim 7 maanden als gijzelaar te Haren te zijn gedetineerd.

Met Kerstmis en Nieuwjaar hopen wij de kinderen hier te zien. Wat was X'mas in het ouderlijk huis toch heerlijk. Een onvergelykelijke gelukkige sfeer heerschte daar dank zij onze beste Ouders. Herinneren jullie je den ontbijttafel, de plumpuddingen later de vele kleine puddinkjes? En zooveel meer stoffelijks en geestelijks.

Moed gehouden!! Alles zal recht kom!

Je George.

Thedingsweert
1^e Kerstdag 1942

'K was een dezer dagen te Elspeet om te trachten nog een stuk braadwild te bemachtigen opdat de familie ook na Kerstmis een goeden bout op tafel zou krijgen. Waar wij geen van allen mochten jagen, "onbetrouwbare personen" kregen jachtacte noch geweer, moesten de jachtopzichters waarvan de boven ons gestelde macht nog veel minder wist dan van ons, 't afschot doen aangezien deze wèl mochten jagen.

Zoo was het dat 'k intrek nam bij Hentzen, den jachtopzichter, teneinde hem te kunnen assisteren bij 't uitzoeken van 't af te schieten wild; laat 'k al dadelijk zeggen dat 't ons ondanks alle moeiten niet gelukte eene op 't lijstje staande hinde onder schot te krijgen, zoodat de tafels van de niet jachtgerechtigden der Elspeetsche jacht (de anderen kregen allen een kerstbout van een jonge damhinde) damwildloos moesten blijven.

'K vereenigde het "werk" met het aangename en trok na donker naar de Noorder-Heide om me te laven aan geestrijk en ander voedsel, vond bij binnentreden broeder George druk aan 't schrijven aan zijn gedeelte van den omzendbrief.

Na eene haast te lange inleiding kom 'k dan eindelijk "to the point", en wil dan wel zeggen dat ook ik het een goed plan vind om af en toe wat van elkaar te hooren; het geschrift van mijne 5 voorgangers heb ik met genoegen gelezen. 't Is zoo, hoe beroerd 't vaak gaat en wat men ons ook afneemt, de herinneringen kunnen niet ontnomen worden en hoe hebben we deze niet aan de heerlijke Xmis dagen aan de Rijnkade en in de Maliebaan, al zeggen mij de eersten het meeste.

En de groote plumpudding, waarvan sommigen te véél namen met het oog op de grootere kans van den ring of 't goudstukje, waardoor er opstand kwam in "de bak" en de kleinere puddingen op tafel kwamen; later toen de puddingen niet meer tesamen gegeten werden, 't was niet meer doenlijk met de veele kleinkinderen om tesamen te komen, kwam met Xmas een plumpudding hier bij ons binnen van een of andere goede geefster-zuster.

Dit jaar ging dat niet, om goed te begrijpen redenen. We kneden en wrochten er dus zelf eentje met hertenvet bij gebrek aan niervet en hoe deze straks ook zal uitvallen, tòch zal hij smaken al is 't zeker niet zo goed als andere jaren en beslist niet zoo overweldigend als vroeger op de Rijnkade.

We hebben 't stiller dan andere jaren – Itty, Piet en kinderen konden niet komen, wel de zoon en Jops doch deze moesten hun zoon, die den laatsten tijd niet te best wilde innemen (ook geen v.B's eigenschap) achterlaten, onder strengere behandeling van 't moèt er in.

We hebben dan voorts twee geëvacueerden uit den Haag (de schrijfster Annie Salomons met gediensstige) waarmede we 't best hebben. Met al de ellende van de evacuatie, die wij in Mei 1940 zelf, hoewel voor zéér kort, aan den lijve ondervonden (hoe wreed is het, huis en hof en gedierte te moeten verlaten) is het voor ons en iedereen zoo veel gemakkelijker om gastvrijheid aan te bieden, dan er om te moeten vragen.

't Gaat ons anders goed, laat ons hopen dat we elkaar gezond en wel op 18 Juni bij Bep en George de hand kunnen schudden.

P.S. 26/12 – De pudding, dit ter geruststelling van allen, was best èn groot, al is niervet toch beter dan 't andere, Harry.

“de Brink”
1 Januari ‘43

Het is begrijpelijk dat al onze brieven staan in ’t teken van de moeilijke omstandigheden waarin ons goede land, ons Vorstenhuis en onze familie’s zich bevinden. Ieder uur van den dag worden wij herinnerd aan ’t leed en de ellende die een groot gedeelte van ons Volk heeft te verduren en er zal geen mensch meer zijn die niet gebogen gaat onder eigen of andermans zorgen.

De narigheid eigen huis te moeten verlaten, heeft eenige malen ook ons boven ’t hoofd gehangen. In Januari ’42 hadden Harry, Hanny en de beide kleinzoons hun intrek bij mij genomen, nadat voor de tweede maal hun huis op de Westersingel door bomscherven getroffen was. In Maart kwamen Duitsche officieren ons huis vorderen, maar zij zagen van hun plan af, toen Hanny vertelde waarom zij met de kinderen het huis te Rotterdam hadden moeten verlaten en dat de Baby over enige maanden op de Brink zou geboren worden. Toen dan ook mijn kleindochter “Annemarie” in Juni geboren werd, dichtte haar Vader de volgende regels, die op haar kroesje gegraveerd werden:

“Verdreven door ’t geweld van bommen en van scherf

“In ’t derde oorlogsjaar van ’t ouderlijke erf

“Wordt eerst “de Brink” gered door ’t ongeboren wicht

“En dan aanschouwt het daar haar eerste levenslicht

Wij begrepen dus wat ’t zeggen wil, huis en hof te moeten verlaten en ’t was voor ons een groote voldoening, dat May en Jo hun intrek bij ons wilden nemen. De vanzelfsprekendheid waarmede alle deuren van de familieleden geopend werden, gaf waarde aan de handeling.

Een goed Kerstfeest met May, Jo, Hansje en haar familie; Harry, Hanny en de kleinkinderen en John mochten wij beleven, van Mary kwamen via ’t Roode Kruis goede berichten.

Het nieuwe jaar deed zijn intrede, ’t zal een moeilijk jaar worden, maar reeds is de zon door de wolken gebroken.

God geve, dat wij gezamenlijk jegens ons land én elkaar onze plichten kunnen dragen en volbrengen.

Jack

Anderstein, 9 Jan. '43

Broeders en Zusters, het is vandaag voor ons allen een droevige dag, ons lief oud Moedertje is gisterenavond om kwart over elf rustig en zacht ingeslapen. De laatste dagen was al duidelijk te zien, dat het einde nu spoedig zou komen en diegene onzer, die de lieve zieke daar zoo zagen liggen, zullen een dankbaar gevoel hebben, dat spoedig daarna de rust voor goed is gekomen. Maar wat zullen we ons Moedertje toch missen. Zoo in gedachten zal ieder van ons in deze dagen zijn leven even terug denken om des te meer bewust te worden wat voor beteekenis die Moeder voor ons allen geweest is, een en al trouw, liefde en toewijding.

Altijd bij en met ons, deelende in onze dagen van vreugde, ons troostende en kracht gevende in onze dagen van groote droefheid. Ja met een Vader en Moeder zooals ons kinderen geschonken werd, zijn wij wel heel rijk gezegend. Zelf zijn we niet jong meer, wij hebben al het grootste deel van ons leven achter de rug, maar laten we nog meer dan te voren het leven van onze ouders ons als voorbeeld nemen, voor onze kinderen het beste wat wij ze geven kunnen.

Wij willen God danken voor dien rijken Zegen ons geschonken. Hij zal ons Moedertje nu rust schenken, daar kunnen we van verzekerd zijn.

Maar lieve Annie ook voor jouw in dezen brief woorden van grooten dank, jij hebt ons Moedertje met zooveel zorg en liefde opgepast, wij wisten haar zoo veilig, het beste wat wij haar konden wenschen.

Nu komt ook voor jouw een heel ander leven, ik wil niet zeggen, meer rust, Annie, daarvoor ken ik je te goed. Maar er is nu zooveel voor je veranderd in Wassenaar, je moet nu vaak bij je broers en zusters komen, om tezamen over veel dat ons lief was te praten en vooral zorgen, dat je je niet eenzaam gaat gevoelen, je weet beste, je bent overal zoo van harte welkom.

Zoo zijn we het Nieuwe jaar al weer ingetreden met veel hoop, maar ook beseffende, dat het een moeielijk jaar voor ons zal worden. Maar geen zorgen voor den tijd, laten we allen dit jaar beginnen met veel sterkte en goeden moed, wij allen hebben zooveel reden tot dankbaarheid. Wat 'n heerlijk Kerstfeest en Oudejaarsavond vierden we met al onze kinderen en nu ook onze lieve Ju, gezond in ons midden. Sedert 1932 was dit niet het geval geweest en nu alles zoo anders, de dokter zoo bijzonder tevreden en wij allen zoo heel gelukkig. Jetje trouwde 19 Maart '42 met Bob Hudig, het jonge span woont in Haaksbergen, waar Bob de leiding heeft van het werk in de bosschen van mijn schoonmoeder. Door de tijdsomstandigheden ligt het werk bij de firma van Ommeren, waar Bob in dienst was, stil, zoodat maar heerlijk is, dat tijdelijk een zoo gezonde werkkring gevonden werd.

Coen

Rotterdam 17 Januari 1943

Zusters en broeders. Wat is er veel gebeurd sinds wij met de familierondzendbrief begonnen; alle brieven zijn dan ook vervuld van de ziekte en het overlijden van onze lieve Moeder en van de evacuatie die voor duizenden Nederlanders en in onze familie voor May en Jo en mijn dochter Lavie zooveel ellende meebracht.

Dinsdag 12 Januari brachten wij ons lief Moedertje naar het Kerkhof en nu in deze dagen komen zoo heel veel heerlijke herinneringen in ons op. Ik ben blij dat ik het foto archief hier heb; er zijn zooveel aardige foto's in, waarin onze tak zeker nog veel belang stelt.

Het was zoo'n voorrecht voor Mary en mij om dicht bij Wassenaar te wonen; vóór den oorlog toen wij nog auto's hadden, gingen Mary en ik geregeld of de Zaterdag of de Zondag naar Wassenaar bij Ma theedrinken en Ma rekende er zoo vast op dat eens, toen wij een Zondag wat laat kwamen, het meisje tegen ons zei toen zij de deur opende "Mevrouw was al bang dat U ziek was."

Nooit zal ik vergeten dien morgen van 14 Mei 1940 toen kolonel Wanningshof (die verleden jaar ook doodgeschoten werd) ons gelastte onmiddellijk het huis te verlaten. Het artilleriecommando was in ons huis en vanuit onze salon kregen de batterijen orders om te schieten, zodra een Duitsch vliegtuig op Waalhaven landde. Nu hadden Duitsche vliegers ontdekt dat het in ons huis niet pluis was, enkele bommen vielen vlak voor ons huis in het water en de kolonel wenschte niet dat wij door zijn aanwezigheid gevaar zouden lopen, gedood te worden. De auto werd voor den dag gehaald en alles er in geworpen wat voor het grijpen lag en toen weggereden in de richting Gouda. Al spoedig konden wij niet verder en tenslotte over kleine landwegen kwamen wij tusschen Leiden en Wassenaar. Ik kan niet beschrijven hoe lief Ma en Zus ons toen ontvingen. In 5 dagen niet uit de kleeren geweest en over de zenuwen en toen die rust en liefde. Weet je nog Annie dat 's avonds al die Hollandsche militairen bij je kwamen om onderdak en hoe ellendig zij zich voelden dat ons leger moest capituleeren? Die onderofficieren die alle grendels uit de geweren haalden en hoe jij flesschen wijn haalde om die versufte mannen wat op te wekken. Na een slapelooze nacht 's morgens vroeg naar Rotterdam dat toen overal in brand stond.

Wat ons lief Moedertje ook in die uren voor ons geweest is zullen wij nooit vergeten. –

Mary vond het ellendig dat zij niet naar Ma's begrafenis kon gaan. Zij houdt zich zoo ontzettend moedig want allen begrijpen wij wat het zeggen wil iederen dag van je bed naar een stoel te kunnen gaan als eenige beweging.

Cokie is verhuisd van Wassenaar naar Vijverlaan 51, een heel oud huis dat zij aardig hebben laten verbouwen. Haar beide dochters hebben mazelen, terwijl zij hoopt dat volgende maand haar gezin met een zoon zal vermeerderen.

Lavie wacht op het oogenblik dat er plaats is in het Diaconessenhuis in Haarlem vrijkomt. Dr. Ledebouer wil proeven met haar nemen of hij de medicijnen die zij nog dagelijks in moet nemen niet kan wijzigen of verminderen. Ons gezinnetje heeft dus ook wel zijn deel zorgen. Het vel is vol. Beste groeten

Herman

Bijlage

Katy gaf het verzoek al door om aan de linkerkant van het voorblad en aan de rechterkant van het achterblad een strookje vrij te laten opdat de velletjes later samengehecht kunnen worden.

Jack en Coen deden het op beide kanten aan de linkerkant wat wel netjes is maar niet aan het doel beantwoordt.

Verder gaat hier nog bij een briefje van Jack waarin May en hij voorstellen om de brief drie maal in een jaar rond te laten gaan. Ik begrijp dat dit voorstel komt omdat wij weer in de van Beuningens fout vervallen zijn. De meesten kregen de brief 's morgens en stelden er een eer in om ze of 's avonds alweer of anders den volgenden dag door te zenden. Ik weet dat broer Harry niet gelukkig is als hij zijn verjaarsbrieven niet op dezelfde dag beantwoord heeft. De familiebrief moet niet zoo vlug geschreven worden. Men moet niet alles achter elkaar lezen en er kalm de tijd voor nemen. Het viel

mij ook op dat in de brieven zoo weinig over het gezin geschreven wordt. Men moet zeker de helft van de brief of een derde deel wijden aan de kinderen en kleinkinderen. Ik weet zeker dat iedereen er belang in stelt en we weten nu zo weinig van hen.

Gaat de brief kalmpjes rond dan is er 2 à 3 maanden mee gemoeid en 4 à 5 maal per jaar is toch eerder te weinig dan te veel.

Laten de anderen hier onder ook eens schrijven hoe ze er over denken. Vergeet ook niet dat de eerste brief voor de beginners maar heel weinig te lezen gaf.

Ik heb de brief van Annie achter gehouden Als Annie de rondzendbrief aan Katy zendt is het het beste dat zij tegelijk Katy's brief aan mij zendt; Katy stuurt de rondzendbrief aan Willie en tegelijk Willie's brief aan mij. Iedereen krijgt dan 8 brieven toegezonden en ziet zijn eigen brief niet meer. Ik verzamel de brieven en weet tegelijk waar de rondzendbrief vertoeft.

Dus verder kalm aan!

Herman.

Laten we geen bepaald termijn vast leggen – Het is heerlijk brieven te schrijven. Ik behield te lang de mijne en zal dit bij anderen ook wel gebeuren en komt de beurt doch niet zoo dikwijls. A.

Ja, Annie dat vind ik ook. Ik deed er 2 weken over, dus dat is niet zoo gauw. Katie.

Ben het eens met mijn beide lieve Zusters. Willie

Niet te vlug schrijven en doorzenden Willy aan May, niet aan Herman.

Ik ben het over het algemeen met broer Herman eens, zou echter mijn vorig schrijven nog wel even willen lezen daar ik niet meer weet wat ik schreef en vrees in herh. te vallen. G.

Alleen van Broeder Coen mis 'k de opmerkingen, in het algemeen wil men niet te spoedig werken, 'k geloof dat daar nog wel iets voor te zeggen is en begon 'k dus de brieven wat te laten liggen, zal mijn brief echter heden maar afmaken. H.

Van huis. 7 Februari – 1943

Beste Broers en Zusters.

Vandaag voor 35 jaar stierf onze beste Vader, aan wien wij nog steeds met zooveel liefde terugdenken, en deze brief van mij aan jullie, zal voornamelijk zijn over het heengaan van onze lieve Moeder op 8 Januari.

Sinds begin December was de toestand verergerd. Mama sliep voortdurend. Nam wel voedsel tot zich, maar meestal ook slapende. Oude Jaars avond was zij even helder, en gaf mij bewust een zoen. De laatste. Het slikken werd moeilijker, het gebruik minder, en begrepen wij, dat het einde nabij was. 7 Januari kwamen verscheidene broers en May en Annie om voor altijd afscheid te nemen van onze lieve Moeder, die geheel onbewust bleef van haar omgeving. 8 Januari brak aan. De ademhaling werd vlugger, de pols zwakker. De dag verliep. Katy en Lottie kwamen en met Dirk stonden we 's avonds rondom Moeders bed wachtende op het groote moment, waarop zij ons zou verlaten. Dit gebeurde om 11 uur. God gaf haar zoo'n groote rust bij haar overgaan, dat we haar sterven als een Genade moeten beschouwen. Haar leven is zóó vol en goed geweest, en gaf zij ons allen zoo'n pracht voorbeeld van steeds te leven en te denken aan anderen dat Haar leven zeker niet voor niets is geweest. Zuster van der Hulst kwam ons roepen toen alles klaar was en samen stonden we stil bij Haar, dankende voor al het goede en lieve dat Zij ons gegeven had.

De volgende dagen verliepen in een roes. De 11de 's morgens om 10 uur zagen we Moeder nog in haar laatste rustplaats liggen. Zóó mooi en lief. De kist was geheel gevoerd met ingehaalde witte zijde, kussen en overtrek ook, en leek zij mij net een lief bloempje te midden van witte wolken. Een heerlijke herinnering namen Katy en ik er van mee. Met zuster v.d. Hulst reden we met de rouwwagen mee naar Utrecht waar Mama en Zus naast elkaar in de rouwkamer stonden tot de volgende dag. De gladde wegen en het moeilijke vervoer maakten dit noodzakelijk. Jack stond ons op te wachten met mooie bloemen. – Ik vergat te zeggen dat Theo Krayenhoff Zondag de urn van Zus bracht, die bij hem gebleven was tot er een gelegenheid tot bijzetting in het familiegraf zou komen. Om 11 uur de 12de waren alle broers en zusters en enkele vrienden bij elkaar, en reden we naar het kerkhof, waar het graf openstond van binnen versierd met groene takken. Willie sprak heel mooi en mijn Harrie ook, uit naam van alle kleinkinderen. Uytterwaal zeide ook een sympathiek woordje, waarop George voor den belangstelling dankte. Velen waren gekomen om Mama een laatste Groet te brengen. Mijn velletje is vol – Jammer – Anderen zullen de laatste dagen beschrijven die zooveel ontroering en Zorgen voor velen meebrachten. Mijn kinderen en kleinkinderen zijn wel, en helpen mij door deze eenzame dagen door te komen. Ik heb enorm veel op te ruimen, de wrange vruchten van te veel bewaard te hebben! Hoop ze mij vergeten zullen voor evacuatie! Met zoo heel veel genoegen las ik de voorgaande brieven – en veel dank voor de lieve woorden mij toegedacht. Steeds jullie A.

Zoelen, 20 Febr. 1943.

In dezen rondzendbrief zal een ieder met zijn gedachten bij ons lief oud Moedertje zijn, met Haar heengaan deden wij afstand van iets, dat nimmer meer in ons leven terug komt. Moeder kunnen wij niet meer zeggen. helaas. –

Het is voor mij deze keer zoo heel moeilijk om te schrijven, ik kon er niet eerder toe komen, er gebeurt zoo heel veel om je heen en je leeft maar voort en voelt je angstig om de jeugd. Allen zullen dit hebben ondervonden, na die razzia op Zaterdag 6 Febr. en de nacht van 8-9 Febr. Ontelbare en ontstellende telefoontjes en berichten kwamen er en al heel gauw daarna verscheen de schooljeugd en later de ouderen op fiets of loopende. Het was een zenuwachtig iets en wij hadden allen medelijden met hun, al hielden zij zich goed; maar je merkte zelfs aan hun eetlust, en dat is een voornaam iets in dezen tijd, dat zij zeer onder den indruk waren, vooral ook bezorgd over hun vrienden, die waren weggevoerd en anderen die niet te bereiken waren, en hoe zou het alles verder gaan.

Kate van Benthem van den Bergh en Paul Kiewiet de Jonge, die als bruid en bruidegom hier zijn, besloten te trouwen, dan waren zij samen en konden elkaar bijstaan, al hoewel hij nog niet met zijn studie (geoloog) klaar is; wat zou onze beste Vader daar van zeggen! maar het zijn abnormale tijden. Eenige formaliteiten gaan er aan vooraf b.v. Ariër verklaring, dit moet de Burgemeester aanvragen aan Centraal bureau voor bevolkingsregister en dit neemt eenige dagen of langer; daar wordt nu opgemaakt. Kate en Paul brachten een bezoek bij Ds. Israël hier, want er moest toestemming gevraagd worden; opdat Ds. Kleyn Rem. ds. uit den Haag hier in de Ned. Herv. Kerk zou kunnen trouwen; de kerkeraad en Ds. gaven toestemming. Deze morgen, 21 Febr. waren wij met ons zessen, Lavie, ik, Kate, Paul, M. Louise, Hemmo in de kerk om de afkondiging te hooren van hun a.s. huwelijk op 4 Maart '43.

17 Febr. zijn Hemmo Nauta en Marie Louise van Benthem van den Bergh hier op secretarie ondertrouwd, dus zijn de twee zusjes beiden de Bruid. Dit had ik nooit kunnen denken, zooiets zou gebeuren. Wat zou Dick er van zeggen.

Charles verlangt erg naar ons allen, hij schreef zo geroerd aan mij over Grootma.

Zoo juist hoor ik Dick met geelzucht in Delft ligt. Erg jammer.

22 Februari 1943

Beste Zusters en Broeders.

Wanneer wij aan elkander schrijven, dan gaan onze gedachten in de eerste plaats naar onze zoo lieve, goede Moeder. Een groote zegen is het voor ons allen, wij een zoo goede Vader en Moeder hebben gehad. Wij zijn nu de oudsten en moeten trachten voor de jongeren veel te zijn. De liefde van onze Ouders missen wij nu en dat is vooral nu onder deze moeilijke omstandigheden waarin wij allen leven, hard.

Ik schreef zaterdagavond de adressen op voor Annie's boek en herlas de brieven, wat was Mama geëerd, Haar lief zacht karakter trof een ieder. De heerlijke herinneringen die wij hebben, zijn niet af te nemen en dat is een zeer rijk bezit, waarvoor wij niet dankbaar genoeg kunnen zijn.

Katie, 2 kleindochters de bruid, mogen zij gelukkig worden. Met May en Jo, Cokie die van hun huis verdreven werden, hadden wij allen te doen. Als oudste van B. overtuigde ik mij meermalen in Zeist, dat zij daar gelukkig zijn, hadden dat ook niet anders verwacht. Het idee je huis te moeten verlaten, geeft mij nog een siddering. Was ook eenige nachten op stap, dankbaar voor de onrust voor mij, is het een beroerd iets vooral de eerste avond met actetasch met nachthemd, kam en tandenborstel weg te gaan. Werd overal goed ontvangen, trof overal ook anderen aan, de zorg is nu weer voorbij.

Herman onze jongste broeder, schreef, dat wij niet zoo vlug moesten beginnen met deze brieven, Harry beantwoordt zijn verjaarsbrieven nog zelfden dag. Van wie hebben wij dat? Ruim een halve eeuw geleden heb ik dat van onze beste Vader geleerd. De berichten van afzending kolen kwamen met laatste post aan, die moesten steeds nog verzonden worden, gelukwenschen met verjaardag en verkiezingen, moesten zelfden dag beantwoord worden.

Toen ik vanavond deze brief kreeg, legde ik hem eerst naast mij neer, maar ik kon dat ook niet lang uithouden en begon te schrijven. Lienfried en Haar lief Lotteke zijn met kinderjuffrouw al sinds December hier, Godert is eenige dagen niet naar school geweest, gaat voor 17 door, lang en flink, maar gaat nu ook weer gewoon naar school. Zoon en schoondochter maken het goed, zij hebben twee alleraardigste kinderen, de derde wordt verwacht.

Zoon harmoniseerde Oud Nederl. liederen voor zangstem en strijkkwartet en voor een zangstem en piano. Ik kan die muziek niet lezen, maar hij kreeg waardeerende brieven van kenners.

Het is niet onze gewoonte, dat wij over ons zelf of over onze vrouwen schrijven, maar nu moet ik toch wel zeggen, dat Lotty in deze voor ons zoo ellendige dagen, een bewondering afdwingt wat zij met Haar volharding en liefde doet, voor de bewoners van het ellendige kamp, dat wij aan onze mooie IJzeren man hebben. Wat geen enkele gelukte, zij kreeg een onderhoud met Commandant en kreeg veel gedaan, als de omstandigheden daar beter worden, heeft men veel aan Haar te danken. Een enkele oproep aan bewoners van Vught, bracht ons 75 rollen beschuit, vrachtwagen mineraal ging er heen. Ik kan niet alles schrijven, gelukkig de studenten, hebben het niet zoo slecht. 4 maart zal zij wel daarover vertellen, ik blijf hier, want de aanloop is zoo groot, geen maaltijd gaat voorbij of eenige meest onbekende personen, zitten aan. Zondag, wanneer men geen pakjes kwijt kan, waren er 21 op de koffie. Ik moet eindigen.

Mis toch mama zoo heel erg.

Willie

8 Maart '43

– de Brink –

Het is een prachtige voorjaarsdag. Wij zitten in onze eigen, gezellige, zonnige zitkamer – de zon schijnt op het pastel van ons lief Moedertje – het pastel dat Zusje door Willy Sluiter op Mama's 90ste verjaardag liet maken en aan mij naliet omdat ik het zoo prachtig vond – het is Mama zooals zij in eigen stoel zat en handwerkte, zoo wil ik aan Haar blijven denken – het is voor mij het waardevolste van alles wat ik bezit.

De berichten uit ons geliefd den Haag blijven steeds droevig. Men leeft daar in bange vrees, in grote zorgen. Zoo velen weten niet waarheen, hebben geen onderdak. Nu is er in zoovele plaatsen vestigingsverbod. Nu moeten weer goede vrienden die zich in hotels hadden geïnstalleerd, daar met 1 April weer uit. Men mag niet langer dan 8 dagen in een hotel verblijven. Dit alles is echter niets vergeleken bij de onrust van Neerlands jonge mannen – van 18 tot 25 jaar – die naar Duitschland zullen moeten om daar te werken in de plaats van de mannen, die naar het front moeten. Wat een angst in zoovele gezinnen! Wij kregen een paar dagen geleden bericht omtrent den kleinzoon, die bijna 17 is, dus eigenlijk nog niet in de jaren valt – maar toch!

Er kwam om 11 uur 's avonds eene waarschuwing – al de “mannen” zoo gauw mogelijk weg – onze kleinzoon, in pyama, op klompen, jas aan, deken over zijn arm, moest naar een ander verblijf. Men is nooit zeker wat in het volgend uur kan gebeuren! Schoolgaan zeer ongeregeld – de meesten blijven weg.

“Het jaar der verschrikkingen zal '43 zijn” zoo zeide in '42 een der broeders. Welnu, het ziet er wel naar uit. Maar aan het eind van '43, dan is het uit zoo zegt een ander.

Laten wij allen maar heel goeden moed houden. Laat de angst in ons hart niet de overhand krijgen. Wij moeten allen moedig de toekomst tegemoet zien en niet vergeten dat wij toch nog zoo bevoorrecht zijn. Want is niet elk van ons een lid van den grooten familiekring, die steeds zal standhouden. Dat die “kring” steeds hecht zal zijn en blijven, daar moeten wij allen voor zorgen, want zoo doende handelen wij in den geest van onze onvergetelijke Ouders!

Tot slot moet ik nog zeggen dat wij het in deze veilige haven zoo buitengewoon heerlijk en rustig hebben – wel elken avond zouden wij tot broeder Jack willen zeggen “door jou toedoen was het weer zoo'n heel goeden dag”. Maar ik hoor hem zeggen: “Schei uit als je blijft, dat spreekt toch immers van zelf!”

Evenwel nochtans – en desalniettemin: wij zijn hem heel erg dankbaar. Veel liefs voor allen van
May.

Noorderheide 26 Maart 1943

Sinds mijn laatste epistel werd onze lieve Moeder van ons weggenomen. De beteekenis van dit verlies voor ons allen behoef ik niet te beschrijven, wij voelen het allen evenzeer en zien onze Ouders in onze gedachten zooals zij voor ons waren gedurende geheel hun en ons leven. Zoo is ook verklaarbaar dat wij niet zelden opmerken hoe broers en zusters eigenaardige gewoonten onzer Ouders overnamen. Door het gevangen-nemen van tallooze jonge lieden was ons huis gedurende zekere periode een soort toevluchtsoord. Eenige schrik bracht ons een onverwachte bezoeker die het huis kwam opnemen en rapport had uit te brengen over de al of niet geschiktheid om te dienen voor een gesticht voor oude lieden of iets dergelijks ter vervanging van een der gestichten die in de kuststreek op last der bezetters moest worden ontruimd. Gelukkig was ik in het bezit van een verklaring van den Inspecteur Kunstbescherming (Dr. J. Kalff) dat "het huis "Noorderheide" te Vierhouten kunstverzamelingen bevat die tot de allerbelangrijkste van ons land behooren; dat het behoud van deze verzamelingen is te achten van algemeen belang en slechts afdoende kan worden verzekerd door deze te laten in het genoemde huis en onder het beheer van den eigenaar, den heer D.G.v.B. enz." en kon daardoor dit gevaar worden ontzeild. - Daarop kwam begin Maart bericht dat mijn zoon Dan op een lijst geplaatst werd van jonge lieden die in Duitschland te werk zouden worden gesteld. Ik begaf mij terstond naar Rotterdam ten einde den Duitscher die de kw. jongelui aanwees te bezoeken en het toeval wilde dat ik den man kende. Hij was reeds ruim 20 j. in R'dam bij een Rijnvaart onderneming werkzaam. Na lang praten werd Dan van de lijst geschrapt. Op andere wijze werd Frits Graswinckel wien een zelfde lot dreigde van dezelfde lijst afgevoerd. - Op mijn verjaardag mochten wij het genoeg smaken een deel der familie te gast te zien. Een van de wilde zwijnen die binnen het raster vertoeven werd verorberd. De kleinkinderen maken het best. De kleine D.G. zei onlangs toen hij over de heide fietste: "nu zijn we in God's vrije natuur"; zij genieten van de rust hier buiten. In de steden ontmoet men niet dan angstige menschen. De stapels "verordnungen" zwelt met den dag. De hemel geve dat het einde van al de ellende nabij is en wij het allen beleven mogen.

George.

Broeder D.G.'s brief is op 26 Maart gedateerd en kreeg 'k met het verzoek om het wat "kalmpjes" aan te doen. 'K zwicht natuurlijk voor ouderen broeders raad doch nu we bereids in den Meimaand zijn wordt het toch zoetjes aan tijd om den anderen de brieven niet langer te onthouden en dus daar komt de zending.

Moeder de Vrouw had het, waar zij zich als vanouds steeds beschikbaar stelt voor hen die in beroerdigheid zitten weder eens veel te druk. Daar hadden we al sinds eenige maanden twee evacuées, Itty die 't door de slechte hulpwoning in Laren wat aan de long kreeg kwam met haar gezin en de laatst gearriveerde H.A. is ook een week of 8 met een pleegzuster hier omdat 't jonge mensch zijn a.s. van Beuningen's eigenschappen verloochent en niet eten wilde.

Met deze en andere door den tijd bijzondere omstandigheden werd 't alles te veel en moest Annie een tijdje naar een rusthuis waaruit zij een twee weken geleden zonder wat opgeknapt thuis kwam.

Itty met haar gezin vertrok verleden week weder en H.A. – H.A. Jr zn begint meer eetlust te tonen, tenminste groeit ondanks alles. Jops is ook hier eenigen dagen nu de zoon weder voor 14 dagen naar Frankrijk trok.

Voor de rest gaat alles hier, haast te goed, de gewassen staan er best voor, appels en kersen beloven veel, (als ze er af kunnen geplukt worden bij gebrek aan werkkrachten) en over het weer hebben we ook al niets te klagen.

De nachtrust die in den laatsten tijd minder verstoord werd, kreeg vannacht een lelijken duw toen er geweldig veel vliegtuigen overkwamen.

We zijn tevreden met den gang van zaken en hopen dat we eind 43 van den ellende bevrijd te zijn.

Harry.

“de Brink” 6 Juni 1943

Ons allerliefste Moedertje is van ons heen gegaan en haar innemend, vriendelijk en zacht gezicht zullen wij op “de Brink” niet meer mogen aanschouwen. Ieder jaar en soms meer dan eenmaal kwam Moeder bij ons, zij hield van ’t huis en van den tuin, maakte dan een praatje met de boerin Vrouw Westeneng, complimenteerde de keukenprinses Gerretje over ’t braden van ’t wild, over haren weck en over de zwarte bessensjam, waarvan Moeder altijd een potje medenam en de bereiding der poffertjes, waarvan zij veel hield, Gerrit de tuinbaas werd geprezen om de zachte asperges in het kruidentuintje en de oude tuinknecht Paul Vermeulen, die reeds onder onzen Vader op Jaffa werkte en als voorheen onduidelijke taal mompelde, werd opgezocht.

Het laatste is Moeder in November 1940 bij ons geweest met Annie en Hilde. Op een avond kwamen verontrustende berichten binnen over een inval der Oostelijke bureu en beraadslaagden wij of ’t niet beter zou zijn om Moeder in den laten avond terug te brengen naar Wassenaar. Moeder weigerde te gaan met de woorden “I do not intend to leave for that Hitler.”

Wij zijn zoo gelukkig met een prachtige foto van Moeder met mijn eerste kleinzoon de kleine John Wells. Het is aandoenlijk, zooals de oude handen van onze negentigjarige vol liefde het wicht van enkele weken omsluiten en het in bescherming nemen. Voor onze kinderen was er geen grooter feest, dan als grootmoeder kwam en hoe zij dit samenzijn beleefden, blijkt uit het volgende gedichtje, dat mijn zoon Harry op zeventienjarige leeftijd voor zijn grootmoeder dichtte en bij haar komst opzegde:

Oma op de Brink

Als U, Oma komt logeeren
Is ’t de Brink een groot begeeren
Dit voor U dan te doen zijn
Tot een groot en waar festijn
Aan een ieder kan men merken
Aan zijn spreken, aan zijn werken
Dat wij ’t allen grootlijks prijzen
Dat U naar ons toe komt reizen
Als de auto aan komt stoomen
Buigen juichend alle boomen
Zingen alle merels schooner
Voor de nieuwe Brinkbewoner
Leggen alle kippen beter
Voor de lieve eiereter
’t Is of de kikkers harder kwaken
Om U tijdig te doen ontwaken
Als U dan de tuin betreedt
En van de frambozen eet
Zijn ze sappig donkerrood
Suikerzoet en reuzegroot
De druiven zachtbedekt met dauw
Zijn eiergroot en donkerblauw
En onze trotsche pauwenhaan
Kijkt U met honderd oogen aan
“de Brink” is gansch in feestgewaad
Dat duurt totdat U weder gaat
Als het uur van afscheid is gekomen
Treuren alle, heesters, boomen
Eenden, kippen, merels, duiven
Appels, peren, pruimen, druiven
Voor ons is die tijd geweest
Tot een groot en vroolijk feest

Moge het dikwijls zich herhalen
Is mijn wensch, ontelbare malen.

Moedertje is heengegaan maar in de harten van al hare kinderen, klein- en achterkleinkinderen
leeft zij tot onzen laatsten dag voort.

Jack.

Maarsbergen, 21 Juni '43

Wij zijn juist uit Vierhouten weer op Anderstein teruggekeerd, wat hadden we allen weer gelukkige dagen zoo tezamen, wat is het toch goed even de zorgen op zij te zetten en elkaar moed toe te spreken, wat een steun zal zijn, indien de zorgen ook voor ons eens meer werkelijkheid zouden kunnen worden. Want wij weten maar al te goed, dat ons kringetje zoo heel veel reden tot groote dankbaarheid heeft, omdat wij zelf aan den lijve van de grootste ellende nog vrijwel niets merkten. Een woord van diep gemeenden dank aan Bep en George is hier zeker op zijn plaats, de nagedachtenis aan onze lieve Ouders, aan wie in deze dagen zo heel veel woorden van dank gewijd werden, zouden zij zeker op geen betere wijze kunnen eeren. Voor ons was het ook heerlijk, dat Jetje mee mocht komen en al de Oom's en tante's nog weer eens kon spreken, straks zal zij moeielijk van huis kunnen gaan omdat zij hoopt in Augustus aan een lief gezond kindje het leven te mogen schenken.

Toen wij vanmorgen in Amersfoort uit de trein stapten was het een drukte van belang, daar vandaag de helft en morgen de andere helft van de reserve-officieren zich moesten melden om opnieuw in krijgsgevangenschap weggevoerd te worden, daar de Duitschers nu wel begrijpen, dat wij, Hollanders, hun als echte vijanden blijven beschouwen en niets liever willen dan een handje te helpen om ze uit ons vaderland te verdrijven. Gelukkig bleek ons, dat vele officieren in het bezit van een zgn. "Ausweis", d.w.z. bewijs van onmisbaarheid, direct weer naar huis konden terugkeeren.

Sedert den vorigen rondzendbrief is er in ons eigen kringetje heel wat gebeurd, beide zonen hebben zich n.l. verloofd. Hendrik Jan was het eerst aan bod en verloofde zich in Februari '43 met Miem de Vriese, een meisje even oud als hij, wonende in Rotterdam. Hein deelde ons 30 April het groote nieuws mee, dat ook hij zich verloofd had. Op dien dag werd ons volk in groote beroering gebracht door het bericht, dat ons geheele leger zich weer in krijgsgevangenschap zou moeten begeven. Hein behoorde hier ook toe en van oordeel zijnde, dat in moeielijke tijden, die hem wellicht te wachten stonden, de gedachte aan zijn a.s. vrouw hem zeker tot een steun zou zijn, vertelde hij ons het groote nieuws.

Wij waren zoo onder de indruk van de groote ellende die dit bericht ons volk, ja nagenoeg allen gezinnen bracht, dat op het ogenblik zelf de woorden van onzen terneergeslagen jongen aanvaard werden, zonder meer.

Maar na zoovele weken later mogen we wel groote dankbaarheid getuigen, dat wij met de keuze van onze beide jongens zeer ingenomen zijn. Hein verloofde zich met Cock Willink uit Winterswijk, een meisje van 22 jaar. Met de gezondheid van Ju blijft het gelukkig goed gaan, wat maar gelukkig is, want een drukke zomer staat ons te wachten, een ieder wil gaarne een paar weken komen en is steeds welkom.

Coen

Rotterdam 23 Juli 1943

Beste Zusters en Broeders.

Mijn vorige brief schreef ik juist na de begrafenis van onze lieve Moeder en de brieven van alle Zusters en Broers zijn vol over haar omdat wij haar zoo heel slecht kunnen missen en telkens nog terugdenken aan al het goede wat zij voor ons gedaan heeft.

Het is ongeveer zes maanden geleden dat ik mijn laatste brief schreef en in deze zes maanden hebben wij allemaal weer veel emoties door moeten maken.

Toen wij Zondag 8 November allemaal in den Haag waren kwam juist het bericht van den inval van de geallieerden in Noord Afrika. Een jaar geleden vreesden wij nog voor het verloren gaan van Alexandrië en geheel Egypte, maar door den inval en de krachtige aanvallen van het 8^e leger uit Egypte werd geheel Afrika genomen. Op 7 Mei vielen Bizerta en Tunis en op 11 Juni was ook Pantelaria in Engelsche handen. Op 10 Juli groote landing op Sicilië en terwijl ik dit schrijf is het grootste deel van dit eiland in Engelsche handen. Nu vermoed ik dat daarna een landing in Griekenland komt omdat dit ook door Italianen verdedigd wordt, die niet zulke goede soldaten zijn als de Duitschers òf de Turken geven toestemming om door de Dardanellen te varen en dan wordt Rumenië aangepakt. Laat iedereen eens opschrijven hoe hij er over denkt dan kunnen we eens zien hoe het uitpakt.

Het wordt nu met het voedsel in de steden slecht. Men krijgt eens in de week groente. Ons broodrantsoen is 1800 gram per week; de hoeveelheid vleesch die men per 14 dagen krijgt is voldoende voor 2 dagen. Met zwarte handel wil ik mij niet ophouden; men zegt dat voor thee fl 350- per KG gevraagd wordt terwijl dit voor den oorlog fl 4.- kostte. Voor kaas fl 14.- Voor suiker fl 16.- Boter fl 50- Koffie fl 160- alles per KG. Voor eieren fl 1- per stuk. Waar moet het heen, hoe zullen de prijzen zijn als onze kleinkinderen deze brieven lezen.

Hier thuis is alles hetzelfde gebleven. In Mary's toestand komt weinig verandering. Voor het eerst is zij enkele nachten van huis omdat haar broer in Bussum die met Annetje van Eelde getrouwd is, zijn koperen bruiloft viert. Een ziekenauto brengt en haalt haar. Ik nam deze dagen vacantie, niet om mee te gaan, maar om thuis te blijven. De huizen van onze buurlieden zijn namelijk vorige week gevorderd omdat het Kralingsche Bosch tegen parachutisten verdedigd moet kunnen worden. Wij vreezen nu maar dat het oog op ons huis zal vallen en daar men er dan in 5 dagen uit moet doet zich de vraag voor: waarheen dan? Het is een ellendige tijd en in elke krant hopen wij een bericht te vinden dat er op duidt dat de Vrede niet zoover meer weg is. Misschien als ik de volgende brief schrijf.

Allemaal het beste

je Herman

Beste Broers en Zusters.

Alweer zijn de dagen, weken en zelfs maanden omgevlogen, en is het alweer mijn beurt om jullie te vertellen, wat ik, en de mijnen sinds Januari beleefden. Veel interessants gebeurde bij mij niet. De familiereünie op 4 Maart en 18 Juni op "Noorderheide" waren zonnestralen in mijn leven, evengoed als het innig genoeglijk feest op 17 Mei op Huize "Bergen", toen Willie 70 jaar werd. Allen apprecieeren meer, dan we in woorden kunnen uitdrukken deze onderlinge ontmoetingen. We hebben zulke gezellige ontbijtjes op Noorderheide waarbij, zonder te spreken van de gerechten, die de oude kloostertafel in de Gothische eetkamer zal doen terugdenken aan de jaren, waarin misschien Kloosterbroeders en hogere rang bekleeders, evenals wij nu, er ook aan zaten met hammen (rauw en gekookt!) lever, spek, niertjes, tomaten, champignons, eieren enz. Al waren er toen geen elektrische confoors op de dientafel, waarop onze George nu zijn kooktalenten kon botvieren.

Ik zelf ging telkens van huis, wanneer mijn medebewoonster Ds Herfst, ook weg ging.

Langzamerhand bezoek ik weer de geheele familie, hetgeen ik heerlijk vind. Wanneer ik dan weer in eigen omgeving kom, mis ik Moeder en Zus erg – wat zorgden zij niet altijd voor een vrolijk bloemetje en voor een hartelijk "welkom thuis".

De groote spanning waarin wij elken dag opnieuw leven en waarin iedere Nederlander zoo vol verlangen het einde ziet naderen, maakt dat alle herinneringen aan vroeger vervagen, en wij stil blijven staan bij de emoties die wij ook telkens opnieuw moeten doormaken. 2 Aug. vertrok ik naar Nieuwkoop, om bij mijn zoon Harrie te logeeren die de 7de zijn 50ste verjaardag vierde, en daar werden wij verrast door het bericht uit Rusland dat Orel gevallen was, en weer in geallieerde handen was gekomen, en 's avonds dat Catania op Sicilië ook na hevig vechten de Duitschers kwijt was. We dronken er een extra glaasje wijn op, en we spraken al over het einde van deze groote overwinning, en ook over het einde van het groote Leed dat in bijna alle gezinnen nu geleden wordt. Nu is het 14 Aug. en trekken de Duitschers op alle fronten terug. Geen hoop meer voor hen! Maar voor de gezinnen van de vele nu nog gesneuvelde mannen die voor een verloren zaak toch nog hun leven moesten verliezen, zal het verlies dubbel treurig zijn.

Ik ben nu in Maarsbergen bij Coen en Juul, waar ik, in de serre, schrijf. Vele logés vonden hier een onderdak, want door het nieuwe reisverbod voor alle mannen in 5 provincies, deed vele vacantieplannen in duigen vallen. Utrecht en de westelijke provincies zijn open, en komen velen daar nog wat rust zoeken. Mijn blaadje is alweer vol. De volgende maanden zullen wel vol beteekenis zijn voor onze toekomst. We zullen dan misschien broer Herman moeten vragen om twee velletjes te mogen gebruiken voor al ons goed en groot nieuws. Mogen wij dit allen zóó kunnen beleven. Dit is de wensch van jullie A.

27 Aug 1943 .

Wat gaan de maanden ook in dezen tijd gauw voorbij, dacht ik zoo, toen de rondzendbrief mij bereikte, ik deed er wat lang over om tot schrijven te komen, er is ook zoo heel veel gebeurd weer in dit jaar; en zal er een heele opsomming van gebeurtenissen volgen. Mijn twee kleindochtertjes als bruidjes op Lacharka en Kate trouwde 4 Maart in ons kerkje te Zoelen. Ds. Kleyn kwam over daarvoor, een goede vriend van de jongelui, om 9 uur 's morgens al velen aan ontbijt, er was toch een rustig ogenblik, waarin ds. Kleyn met het jonge paar en Lavie later kon praten en was dit ook goed. Om 1 uur arriveerden nog vele kennissen, die in de Kerk kwamen, ik was heel blij May er was, je voelt je zoo heel eenzaam met zulke gebeurtenissen, maar iedereen wil je helpen. Lavie en anderen hadden ons kerkje versierd, een vaas met mooie freesia's naast den ds. Wij hoorden een goede preek, mijn lieve Dick werd ook herdacht.

Thuis komende kwamen allen mee naar hier. Ieder genoot van een glas champagne, erwtensoep, zalige taart en broodjes; zei men.

De meeste gasten vertrokken 5-6 uur, sommigen bleven eten aan de Zoelensche brug. Kate en Paul vertrokken naar "de Houle Vaet" Scherpenzeel en genoten daar. Ik miste Kate; al was zij nogal eens weg.

27 Mei een dag zoo vol herinneringen, de dag van mijn schoonmoeder's verjaardag. Dick en ik gingen 's morgens vroeg altijd met bloemen naar het kerkhof, nu de eerste maal zonder Dick ging Lavie met mij mee. 's Middags fietsten wij samen en ongelukkig genoeg ben ik dicht bij huis gevallen, en brak mijn linker arm, en moest direct naar Bethesda, ja, dat was even heel erg, maar ik had goede hulp en het was zo'n rust dat Lavie bij mij was die alles kon regelen. Het rekverband met 8 Kilo gewicht er aan, was wat zwaar. Allen leefden zo met mij mee en dat was zoo'n troost, 3 Juli was ik thuis, dat was een heerlijk iets en ik was zoo dankbaar.

18 Juni de reünie op Noorderheide; dat deed mij verdriet er niet met allen samen te zijn, ik schreef je allen toen een paar woorden. Ook het huwelijk van Marie Louise en Hemmo Nauta door wd. Wegerif in Rotterdam, 26 juni, kon ik niet bijwonen, zoo jammer. Zij moet er zoo stralend hebben uitgezien.

16 Juli slaagde Frank van Hasselt voor zijn staatsexamen. Cees Hasselman slaagde voor H.B.S. Van Charles uit Stanislau en Dirk Watenstedt (Braunschweig) komen goede berichten. Van Charles duurt het soms heel lang, zij verlangen zoo naar huis.

Jelui Katie

Vught, 30 Augustus 1943

Beste Zusters en Broeders

Vandaag is mijn kleinzoon Willem 14 jaar geworden. Vriendinnen en Vrienden dansen in de hall. Wat een tegenstrijdigheid met de toestand waarin de geheele wereld is geplaatst.

Hij is nu 14 jaar, 3de klasse gymnasium, aardige flinke naamgenoot. Lienfried hertrouwde 3 juli met Bernhard Cladder, hij is een aardige verstandige man. Zij zijn gelukkig en wij hopen zoo, dat het zoo zal blijven. Lotteke gaat 1 September met hen wonen te Hoenderloo, villa de Roek. Wij zullen haar missen, een zonnig meisje.

Zoons van Coenraad verloofd, onze familie zal nooit uitsterven. Juliette wacht met ongeduld de baby. Haar moeder, Broeder de dokter, vrouw en drie kinderen zijn bij ons. Zijn met de meisjes die bij ons inwonen, de laatste dagen met 20 man aan tafel. Wat een geluk, dat onze goede Katie zoo goed hersteld is van haar val.

Wij hadden hier ook een bijzondere goede oogst. 4 Schoven staan buiten vol rogge, de bergplaatsen waren te klein.

Herman de optimist, wil gaarne de opinie van ons kennen, ben het met Annie eens, dat de eerst komende maanden van het grootste gewicht zullen zijn, maar vrees, dat de zoo vurig verlangde rust nog niet zal komen. Wij zullen nog moeilijker tijden tegemoet gaan. Er gebeurt zooveel, wat ons teneer drukt, zooveel gevaren zweven om ons heen, wij moeten manmoedig trachten ons er doorheen te slaan,

Vught krijgt 1500 Duitschers, die hun huis verloren, zooveel huizen moeten met al wat er in is worden afgestaan.

Wij hebben reeds zooveel huizen moeten afstaan aan de Duitse S.S. Onze families moeten naar familie of kennissen gaan, men mag niets meenemen.

Het werk voor het kamp geeft ook veel moeilijkheden, maar Lotty is steeds in de weer en er wordt hard gewerkt. Enkele brieven van personen die ontslagen zijn, heb ik bewaard om die later te laten lezen. Veel vrouwen en kinderen komen nu aan, vrouwen van agenten enz., die onderdoken, daar zij geen Hollanders willen gevangen nemen, die weigeren naar Duitschland te gaan.

Gelukkig is het de laatste weken 's nachts hier rustig maar overdag hoort men de vliegende machines zeer hoog, niet waarneembaar, voorbij trekken.

Wordt men ouder, dan gaat het slapen niet meer zoo goed, men heeft te veel te overdenken.

Lees zoeeven van Denemarken, hoorde, dat de halve vloot gezonken is, de andere helft naar Zweden is.

Koning Boris ook al opgevolgd door zijn zoon Simeon, arme jongen.

Wat zullen wij in de volgende brieven te lezen krijgen, ik hoop veel goeds.

Keep smiling.

Willie.

- de Brink - 9 Sept. '43

Gisteravond hoorden wij het groote nieuws uit Italië: unconditional surrender! Wel moest er iets gebeuren na den val van Mussolini, maar dit is eene zoo groote gebeurtenis dat het moeilijk valt vandaag aan iets anders te denken – het brengt het Einde dichterbij, al zegt Roosevelt dat het nog zeer hard fighting zal zijn, eer Duitschland op eigen bodem verslagen is. – Het was Maart toen ik het laatst mijn rondzendbrief schreef – sindsdien is de zomer voorbij gegaan, wij hadden heerlijke maanden – genoten hier buiten van het prachtige voorjaar, daarna gingen wij er nogal eens op uit, naar Haren, Anderstein, Vierhouten, en was het eenig, zoo hartelijk wij, daklozen, bij allen worden ontvangen! Uit onzen kleinen kring valt weinig bijzonder nieuws te vertellen – de kleinzoon ging over naar 6de klas gymnasium en hoopt het volgend jaar klaar te zijn om mee te kunnen gaan naar de Oost! In onze stad, den Haag, is het steeds ellendiger, de afbreking, verwoesting en in beslag neming gaat door – een gedeelte van de stad is eene vesting geworden. Voor de bewoners geeft dit groote ellende. Wij kwamen in vele maanden niet in den Haag – het is niet prettig ons huis in andere handen en zoo veranderd te zien. In mijne onmiddellijke nabijheid meent men, met het oog op de toekomstige gebeurtenissen, dat, nu Italië is uitgevallen, wellicht eene groote operatie tegelijkertijd tegen den Balkan en tegen de Italiaansch-Duitsche grens zal volgen; ook eene operatie tegen het Zuiden van Frankrijk behoort nu tot de mogelijkheden. De houding van Turkije en van Spanje wordt meer en meer van groote betekenis. Kiest Turkije de zijde der geallieerden dan zijn alle voorwaarden aanwezig voor een snel verloop van de Balkan operaties met het gevolg dat Duitsche front zich uit Rusland moet terugtrekken en Duitschland tot verdediging van zijne grenzen moet overgaan. In West-Europa kan dan een of ander ook verwacht worden.-

Wat er ook gaat gebeuren, laat ons hopen dat binnenkort de Vrede zal komen, dat is zeer zeker ons aller grootste wensch.-

Met heel veel liefs aan allen

Van Jo en May.

Noorderheide, 28 September 1943.

Met belangstelling heb ik de brieven van zusters en broeders gelezen voor ik mij zet om wederom een relaas te geven van wat hier alzoo gebeurde. Tweemaal werden wij opgeschrikt! De eerste maal door bericht van het gemeentehuis dat wij ons huis binnen 4 dagen zouden moeten ontruimen omdat de Duitschers dit verlangden ten behoeve van een schietterrein. Gelukkig kon dit onheil – zij het met eenige moeite – worden afgewend. Enkele dagen later ontvingen wij bezoek van 6 politie-mannen die “onderduikers” en radio’s zochten. Dit bezoek duurde slechts enkele minuten en na een zeer summier onderzoek trokken de zich keurig gedragende mannen af.

Voedsel, vooral eieren en boter, wordt hier ook schaars. De vischboer bood ons zalm aan voor f 40.- het pond; wij gunden het een ander. Een middelmatig varkentje moet voor f 1200.- van eigenaar zijn verwisseld.

Wij hadden minder gasten dan anders ten gevolge van het verbod van verblijf in de noordelijke provincies. Zo konden Dan en Miesje in Aug. niet komen. Wij genieten nog steeds van de rust hier en de afwezigheid van Deutsche uniformen. Telkens als wij naar stad moeten beklemt ons de aanschouwing van de verwoestingen in Rotterdam en de zinloze ravage in den Haag. Nu gaan de D’s naar ik hoor in Rotterdam ook een “tankgracht” maken die dicht langs ons huis in de Parklaan moet komen. Als onze “beschermers” ons straks zullen verlaten zal ons goede land in een in velerlei opzichten deplorabele toestand verkeereren! Moge het ons gegeven zijn elkander na den oorlog in gezondheid weer te zien samen in onze hechte familie-kring.

George.

Het is alweer mijn beurt om wat te schrijven en komt de vraag op wat nog te vermelden is nu 'k alle brieven der zusters en broeders nagelezen heb. Over de oorlogskansen, waarover Zus Annie gaarne ingelicht zou worden moest het woord gegeven worden aan zwager Jo die bekend is óf moest zijn met alle knepen v. 't slagveld en ons meen 'k 't beste in kan lichten over de verdere zetten der partijen; laten we hopen dat Jack z'n weddenschappen wint –

Hier alles bij 't oude. 't Is wat minder druk met de komende en gaande man ten voordele van Annie's rust. De zoon veel reizende naar Frankrijk en België en dan thuiskomende met velerlei verhalen en Brusselsch witte brood. De dochter bezig luiers etc te herstellen en op te duikelen voor nr.3.

Op de boerderij is 't vervelend werken met alle bepalingen van dit te moeten doen en dat te moeten laten en alle gedwongen leveringen met alle controle. De oogst kwam goed binnen en was goed. 'K hoorde dat er in vele streken nogal gesmokkeld werd en lijkt 't mij goed dat een ieder zorgt dat hij voldoende goede winteraardappelen heeft. Fruit was er op de groeiplaatsen minder dan in 42 en is in de steden zoo goed als niet te krijgen. Prijzen van alles wat niet "geprijsd" is, steeds hoger wordende. 'K vermarkte b.v. een 5 jarige merrie voor 5 mille en een 2 jarige voor fl 4375; voor een goede [niet leesbaar] fl 2500 ong. Van de paarden worden er tevens gevorderd en raakte 'k er al zes kwijt. –

Overall komt er meer en meer gebrek aan allerlei en stemde de rede van Heer Louwes die beweerde dat er straks 7 à 9% meer gegeven zou kunnen worden indien er niets uitgevoerd werd tot grote verbazing; 't ware interessant te weten welke producten hij bedoelt en welke eenheid hij aanneemt. Hoeveel "wit" varkensvleesch heeft een inwoner (Nederlander) in 43 gehad van al de varkens die geleverd moesten worden en waar bleven al die beste AA slachtrunderen?

Over varkensvleesch gesproken, er werd toen Annie en ik in Elspeet waren verleden week een zwijn geschoten, die verdeeld werd onder de boeren die enorme schade hebben van de zwijnen nu er niet voldoende gejaagd mag worden, een stuk damwild dat ook sneefde kregen de jachtdeelhebbende broers, dat zeker goed smaakte.

Harry.

Zeist, “de Brink”, 8 Januari ‘44

De Kerstdagen en Oud en Nieuw liggen weder achter ons, tot onze groote vreugde en dankbaarheid konden de zoons deze dagen met ons gedenken. Hanny met de drie kleinkinderen (N. 4 wordt in Juni verwacht) vroolijkten met hun opgewektheid en blijmoedigheid de familie op, terwijl May en Jo met hun dochter Hans en kleinzoon Hanny nog een bijzonder warme kleur aan 't geheel gaven. Bovendien was er nog onze inkwartiering zoodat het huis meer dan vol was.

Van schoonzuster Lotty kregen wij nog bijzonder malsche kalkoenen, broer Harry zorgde voor een beste dambout en eieren en dank zijn mijn eenigste nog niet gevorderde jacht in de Lage Weide konden wij nog over wat hazen en faizanten beschikken, zoodat 't voedselprobleem voor de vele monden opgelost kon worden.

Wij misten onze lieve Mary met Ram en zoon, maar 't is zoo goed als zeker dat zij veilig op een landgoedje ten Noorden van London zich bevinden. Aan het Kerstdiner en op Oudjaarsavond hebben wij het heengaan van ons allerliefste Moedertje herdacht en haar dank geheeten voor al 't goede en lieve, dat Moeder ons, onze kinderen en kleinkinderen zoo gul schonk. Moeder zou tevreden geweest zijn, als Zij al de kringen van hare kinderen zag, zooals ieder in zijn kring de zijnen of eenzamen vereenigde, alles geheel in haren geest. Vandaag is het een jaar geleden dat Moeder ons verliet, eenige onzer legden vanmorgen bloemen op de grafstede. Uit onze gedachten zal ons Moedertje nimmer gaan.

Nu is 't nieuwe jaar al een week oud, de dagen lengen, het voorjaar gaat komen en de goede berichten stapelen zich op. Haast met zekerheid is te voorspellen dat wij in dit jaar verlost zullen worden uit onze gebondenheid en ellende. Voor onze kinderen breken betere tijden aan, zij hebben het in de eerste plaats verdiend, standvastig bleef de jeugd ook in de dagen van grooten tegenspoed. Moge onze hoop bewaarheid worden.

Jack.

Anderstein, 25 Januari '44

Wij verkeerden midden in den winter, maar gelukkig is het niets koud, alleen veel storm-winden, regenvlagen vooral 's nachts en de vorige week veel mist. Alles wijst al op het naderende voorjaar, de vogels beginnen te zingen, de knoppen zwellen en bij het fretteeren op konijnen kwamen reeds 3 kleine konijntjes uit het gat te voorschijn, alles dus heel vroeg. Hein is nu bruidegom, Zaterdag 15 Januari teekende hij te Winterswijk aan en trokken we allen daar heen om dit feest mede te maken. Jetje met haar zoon, voor 90% een echte van Beuningen, logeerde bij ons en trok met den kleinen in een mandje ook mee. De reis verliep uitstekend, je hoort het kind niet en zoo kwamen we tegen 11 uur in Winterswijk aan.

Daar wachtte Mijnheer Willink ons op met een soort janplezier. De Ouders van Cock zijn nl. half December uit hun huis gezet en bewonen nu een half uur buiten Winterswijk een koepel, die ze heel gezellig hebben ingericht, maar heel klein is en waar maar twee personen kunnen slapen. Met de janplezier trokken we dus naar den koepel, die prachtig versierd was en wachtten daar het jonge paar af, dat eerst naar het Gemeentehuis moest.

Voor elf personen had Mijnheer Willink onderdak moeten zorgen en werden wij in de omliggende boerderijen ingekwartierd, zoodat we 's avonds in het donker daar heen onzen weg moesten zoeken, maar ook dat liep best. Jetje en haar zoon kwamen terecht op een flinke boerderij, waar de boerin wel voor den kleinen zou zorgen. Alhoewel zij zelf drie kinderen had was het nog nooit voorgekomen dat zij een kind de fles had gegeven, maar dat leerde gauw en kon Jetje met alle gerustheid zoonlief op de boerderij achterlaten. We hebben heerlijke dagen in Winterswijk gehad en hoe meer wij Cock leeren kennen, des te meer zijn we overtuigd, dat Hein een beste Vrouw en wij een lieve schoondochter zullen krijgen. Het huwelijk is nu vastgesteld op Woensdag 15 Maart, broer Harry zal getuige zijn.

Op Zaterdag 11 Maart ontvangdag op Anderstein, daar dit te Winterswijk nu niet mogelijk is. Het jonge paar trouwt in een boerensjees met een schimmel er voor, de familie in boerenwagens er achter, zoo iets maakten wij nog niet mee. Jullie zien er worden al veel plannen gemaakt, maar wat kan er nog veel gebeuren tusschen nu en 15 Maart.

De maand Februari kon ons wel eens groote moeilijkheden brengen, daar de invasie, vermoedelijk op meerdere plaatsen tegelijk, niet lang meer op zich zal laten wachten. Maar ja, hier buiten hebben wij 't nog zoo best vergeleken met zooveel andere. De oudste broer van Ju is sedert begin December opgepakt en zit in het kamp te Amersfoort, vorige week was er sprake van, dat hij vrij zou komen, maar dit is op heden nog niet het geval. Denken jullie er aan, dat de aardappel-voorraad zeer geslonken is door groote export naar het Roergebied, een beetje voorraad houden is zeer aan te bevelen. En verder maar goeden moed gehouden, dit jaar brengt ons de beslissing, 't beste jullie

Coen.

Rotterdam, 12 Februari '44

Waarde Zusters en Broeders !

In ons huisgezin kwam weinig verandering. Lavie, die maar geen rust kan krijgen, omdat zij steeds maar moet evacueeren, heeft tenslotte de stoute schoenen aangetrokken en eene advertentie geplaatst waarbij zij zich aanbood als hulp bij een dokter en tegelijk voor zijn administratie en huishouding.

Uit de antwoorden die op deze advertentie kwamen bleek het wel dat er een ontzettende nood aan dienstmeisjes is, want speciaal voor de "hulp in de huishouding" hadden veel doktersvrouwen op de advertentie gereageerd.

De conclusie is dat zij op 15 Februari in betrekking komt bij een oogarts, dokter Halbertsma Noordeinde Delft, oud circa 50 jaar en reeds tweemaal gescheiden op een salaris van fl 50.- per maand en alles vrij. Zoo komt de democratische tijd ook in de van Beuningen familie!! Lavie deed haar praktijk in hoofdzaak op bij een veearts en als wij zien hoe het peil van het mensdomein in de laatste jaren gedaald is, dan is haar veepraktijk allicht goed genoeg voor den menschenpraktijk. Zij ziet er alleen wat tegen op dat zij dagelijks een emmer vol uitgehaalde oogen aan den vuilnisman mee zal moeten geven, maar ik geloof dat dat wel mee zal vallen.

Mary gaat heel langzaam vooruit hoewel de pijnen af en toe hevig terugkomen. Zij houdt zich gelukkig moedig. Vorige week had zij een aardige afleiding toen Jan Prins bij een van onze vrienden enkele van zijn gedichten voordroeg. O.a. "Te Rotterdam ben ik geboren" een lied dat ieder Rotterdammer aangrijpt.

Wij zitten eenigszins in de zorgen over een mogelijke onderwaterzetting daar wij berekend hebben dat het water van de Kralingsche Plas 2 ½ meter zal stijgen bij normaal zomerweer. Wij krijgen dan circa 1 Meter water in onze huiskamer.

Om ons heen zien wij zooveel ellende dat wij naar de Vrede snakken maar zelfs Jack's voorspelling is niet uitgekomen. Hij gelieve zich in zijn brief te verantwoorden !

Ons werkvolk krijgt 's middags een warme prak en gisteren vernamen wij van het distributiebedrijf dat terwijl ons aardappelrantsoen nog 4 Kg per week op de bon is, het in Duitschland al verminderd is tot 2 ½ Kg. Men verwacht hier binnenkort eene vermindering van het rantsoen en zal dit tot 1 ½ à 2 Kg per week teruggebracht worden.

In ons bedrijf sukkelen wij heel erg met de slechte kwaliteit van de materialen wat toegeschreven moet worden aan het ontbreken van goede grondstoffen voor de staalfabricage. Misschien brengt dit de oplossing.

George schrijft zeker wat over zijn ongelukkigen val en Katy over haar aanstaand overgrootmoederschap (wordt het mogelijk eene Annie Lavinia?)

Veel liefs en beste groeten van onze heele familie

je Herman

Wassenaar –
22 Maart 1944

Beste Broers en Zusters –

Herman schrijft vandaag aan me “Stuur je brief spoedig weg, zoodat het nieuws niet al te oud is, en schrijf heel gewoon – Dat zal ik nu gauw doen, alhoewel ik niet zoo heel veel te vertellen heb sinds 1.1. Augustus toen ik zoo heerlijk in Maarsbergen zat te pennen. En toch, nu ik zoo stil zit na te denken wat we weer doormaakten dan is dit waarschijnlijk toch wel een beetje interessant voor ons archief en ons nageslacht; want ik denk niet dat zich deze tijden ooit weer zullen herhalen. In October verspreidde zich de mare dat de geheele kuststreek geëvacueerd werd. Lottie en Willie schreven mij dadelijk dat mijn kamer klaar stond, en ook Jack vroeg mij te komen. Er gebeurde – niets. Maar in November kreeg ik een oproep ten stadhuize te komen – Dirk ging voor mij, met het bewijs dat ik 4 evacués er bij kreeg, en als huishoudster van het groote gezin met één zit, eetkamer en klein slaapkamertje mocht ik blijven. Gelukkig behoort het opruimen en leeg maken van vele kamers tot het verleden, maar ik werd er ziek van. Veel erger, dan wij hier, hebben de arme Zeeuwen het te verduren. Broer Harrie als dijkgraaf en Broer Herman als ingenieur zullen het nageslacht beter kunnen inlichten hoe onze vijanden ons gaan martelen door de eilanden en de polders onder te laten lopen. Ons geheele vruchtbare bodem, waarvan we ons voedsel betrokken wordt drassig gemaakt. Zoodat hij jaren lang niet meer gebruikt kan worden. De menschen zelf moeten hun oude hofsteden verlaten en worden elders ingekwartierd. Mijn beide kleindochters Ans en Miek (Harrie's dochters) werden opgeroepen als hulp verpleegsters om in de barakken in Loosduinen de transporten zieken en ouden uit Zeeland te ontvangen en te verplegen. Hartverscheurende toneelen speelden zich af, maar ook gevallen van berusting maakten ze mee. De hygiënische toestanden waarin de oudjes aankwamen waren ongelooflijk slecht. En zoo is 1944 al enige maanden oud en nog steeds zitten we allen te wachten, op wat? Op de groote invasie, die ons onze vrijheid weer terug zal geven, of die misschien alleen een hallucinatie bleek te zijn geweest. Op de reünie van 4 Mrt te Vierhouten namen slechts enkelen deel. De anderen wilden gezin en huis niet verlaten met het oog op allerlei mogelijkheden. Broer George moest afleiding hebben daar hij door een val van zijn fiets zijn enkel brak. Deze werd gezet, maar op krukken rondhuppelende gleed hij uit, en moest de enkel opnieuw gezet worden. Nu in gips en hij schrijft, dat het nu is, alsof er een kanon aan zijn been hangt. Hij, de ongelooflijk hard werkende buitenman, steeds in de bosschen bezig, zal zijn gedwongen rust moeilijk dragen. Mijn jongens zijn gelukkig wel, en ook hun gezinnen. De jongens blijven hun oude moeder helpen met alle mogelijke moeilijkheden die voorkomen. Ik ben er echt dankbaar voor. We werden onlangs opgeschrikt door een bericht dat onze lieve Koningin nauwelijks ontkomen was aan een bombardement. We voelden opnieuw hoe dierbaar zij ons was en hoe blij we moesten zijn dat haar kinderen en kleinkinderen nu veilig op Suriname (Nederl. grondgebied) zijn, waar, naar men “zegt” opnieuw een kindje geboren zal worden. Zou dit waar zijn? Mijn mooie gazon heb ik gedeeltelijk laten ompsitten om aardappels en groenten te kweken. Het zal voor ons volk een moeilijke zomer worden. God geve, dat alles spoedig ten goede moge veranderen. Mijn velletje is alweer vol. Jullie Sister Annie!

Anderstein, 21 April '44

Lieve Mary,

Wat 'n verwennerij, daar kwam dan gisteren avond een prachtig bloeiende pot-plant uit Rotterdam ter eere van ons dertig jarig huwelijksfeest a.s. Maandag, heel hartelijk dank daarvoor. Cock heeft de plant een eereplaats in onze kamer gegeven, waardoor alles een feestelijk aanzien heeft gekregen. Cock zorgt nu voor Hein en mij en Ju is bij haar jongere zuster Tiels, die vlak bij Utrecht woont. Ju heeft zich dapper en flink gehouden bij al de ellende, die we moesten doormaken. Wat we moesten doormaken zal ik maar niet schrijven, denk eens aan we kregen Woensdag 5 April de boodschap 's middags om 4 uur, dat we er Donderdagavond uit moesten zijn met ons boeltje. Denk eens aan, één dag en dat terwijl de meubelen van Jet en Bob, Hein en Cock ook nog bij ons opgepakt waren. Ik heb toen minder vleierende woorden gebruikt dan normaal en gezegd, dat dit onmogelijk was en kreeg tenslotte gedaan dat we er dan Vrijdagavond uit moesten zijn. En dit is gelukt dank zij de medewerking van een 20tal mannen en vrouwen.

Maar ja je begrijpt alles moest zoo vlug geschieden dat na de verhuizing niets te vinden was van wat we direct nodig hadden. Ju en ik wonen nu in bij de familie Visser. Wij hebben beneden een flinke kamer met annex serre en boven een ruime slaapkamer. We maken nu een keukentje voor onszelf, daar we ons Aga fornuis mee mochten nemen, zoodat we heelemaal voor ons zelf kunnen zorgen. In de melkkelder heb ik een gedeelte afgezonderd voor wijnkelder en een flink hok vlak naast onze nieuwe keuken heb ik ingericht voor de week, spek en hammen, 't ziet er fijn uit.

Ju heeft 't nog niet gezien, want na de verhuizing en de eerst noodige installatie was ze dood op en toen kwam er een prachtige gelegenheid om Ju een paar weken weg te krijgen. Haar jongere zuster Tiels moet nl. 6 maanden absoluut rust houden in bed en kan pas half Mei hulp krijgen, daar is ze nu heen en kan ze zelf ook goed uitrusten.

Hier ziet ze elken dag die Duitschers en al wat er met ons huis geschiedt. Ze hebben nu kookpotten in onze keuken gemetseld en 't lijkt wel een varkensstal zoo smerig. Er komen een hoop soldaten in, de een zegt Armeniërs, een ander Hollandsche S.S. troep, in elk geval schorre morrie en daarom is maar goed Ju even op verhaal kan komen. Haar adres is: Rijksstraatweg 109, Oudenrijn bij Utrecht. Nu nog even over Lavie. We leven zoo heelemaal met jullie mee en hopen zoo, dat Lavie een heel zonnige toekomst tegemoet gaat. Ik zal haar volgende week zelf schrijven. Wat de uitzet betreft, dat zal niet meevallen. Jetje kreeg in 1941 alles van een Oom van Bob, een Mijnheer Hezinga uit Groenlo, die vroeger veel zaken deed met Ju's Vader. Je zou eens aan Jetje kunnen vragen of deze nog iets in voorraad had, maar 't meeste moet je maar na den oorlog zien te krijgen. Hendrik Jan en Miem maken ook al trouwplannen zoo tegen October, dan zijn onze drie kinderen ook al het huis uit. Nu beide veel liefs aan Herman en Nel [niet goed leesbaar]. Een stevige pakkerd

Van je Coen

[Toelichting: 17 september 1944 was de dag dat Engelse parachutisten bij Eindhoven, Nijmegen en Arnhem landden, het begin van Operatie Market Garden en de slag om Arnhem.]

“Thedingsweert” 17/9 44

Kerk-Avezaath

Beste Menschen,

De juffrouw had in koffiedik (bij gebrek aan een ei) gelezen dat op 17 September ten 15 Ure de wapenstilstand zou losbreken. –

In tegenstelling met deze voorspelling trokken heden middag tegen dien tijd honderden en honderden zware vliegtuigen tusschen Maas en Maal en stonden wij uren te kijken voordat de laatste voorbij waren.

’t Was niet lang er na dat er al geruchten gingen van landingen uit deze tuigen en weten nu al heel wat meer.

Vanmorgen kwamen zeker ter voorbereiding honderden jagers die overal op de luchtafweerposten en mitrailleurnesten die bij Culemborg, Geldermalsen en bij de { } schoten, in Tiel vielen slachtoffers evenals in Eck en Wiel, ook in Esch (bij Opijnen). Wij hadden in den tuin Deutsche auto’s en motorfietsen die door de geweldige vliegeraanvallen niet verder durfden.

Van half elf tot 5 uur bleven hier koomende van Maastricht moesten nu naar Gorcum.

Zoo juist bericht dat alle veren gestremd zijn –

14 dagen geleden was ’t hier een bende - slechts vluchtende troepen die alles wat hen noodig was in beslag namen. Ik raakte o.a. mijn wagen op luchtbanden kwijt en kan nu geen appels of aardappelen meer afleveren. De laatsten worden nu onder C.C.D. geleide door Friesche voerlui weggehaald.

Elken dag komen drommen van mensen om aardappelen en eten. ’t Zal bij jullie ook wel erger zijn en bonnen zenden of zoo is uitgesloten want God weet wanneer jullie dit levensteken ontvangen.

Laat ook wat hooren hoe ’t jullie gaat. –

Veel liefs en sterkte

Harry

Rotterdam 17 November 1944

Lieve Zusters en beste Broeders.

Gisteren ontving ik eindelijk de rondzendbrief van Coen terug. Coen ried mij aan om de brief niet verder te sturen omdat de kans nu zeer groot is dat de zending verloren zou gaan wat erg jammer zou zijn omdat de brieven zoo interessant zullen zijn voor onze klein en achterkleinkinderen. Coen had juist iemand die op de fiets naar Rotterdam kwam en die zoo vriendelijk was de brief mee te willen nemen.

Bij de zending bevond zich ook nog een brief van onze lieve zuster May Benteyn die zij enkele maanden voor haar plotselinge dood geschreven had. Ook in deze brief gaf zij blijk dat zij het bij broer Jack in Zeist steeds zoo heerlijk gehad had sinds zij uit haar huis in den Haag gezet was. De Duitschers vreesden namelijk een Engelsche landing bij Scheveningen en daar het gebleken was dat een stad geheel platgeschoten moet worden om den vijand er uit te krijgen, lieten zij midden door den Haag een groote breede gracht graven. Alle huizen in de buurt van deze gracht werden afgebroken, zoo gingen o.a. alle huizen van park Zorgvliet tegen de grond en nog zoo vele andere mooie wijken. Daar verschillende Duitse instanties in den Haag gevestigd bleven ontstond er een groot tekort aan woonhuizen en daarom kregen alle gepensioneerden, en zij die niet dringend noodig in den Haag moesten blijven, aanzegging dat zij binnen een week wegmoesten. Men moest zelf maar zien waar men terecht kon komen. Meubels etc. kon men niet meenemen, de pakhuizen waren allemaal overvol en had men eindelijk een pakhuis gevonden dan was de kans zeer groot dat ook dit huis kort daarop afgebroken moest worden en dat de ellende dan weer opnieuw begon.

Ook May en Jo moesten uit hun huis aan de Oude Scheveningscheweg 15 en vonden zij toen een liefderijk tehuis bij Jack. Op de begrafenis dankte Jo Jack voor alle hartelijkheid die zij daar in die 18 maanden hadden ontvangen en Jack sprak daar zoo mooi toen hij zeide dat May hem tienvoudig teruggegeven had wat hij haar had kunnen geven.

Sinds het overlijden van May is er heel veel gebeurd. Ik hoop dat alle broers en zusters zelf genoteerd hebben wat zij meegemaakt hebben.

Na de landing van de Engelschen en Amerikanen in Normandië op 6 Juni 1944 gebeurde er de eerste 2 maanden niet veel. De Engelschen moesten eerst een goede haven hebben en Cherbourg werd zwaar verdedigd. Toen het eindelijk genomen was konden, nadat de geheel verwoeste haven weer bruikbaar gemaakt was, troepen en oorlogsmaterieel geland worden en hoefde dit niet meer in de kunstmatige haven bij Caen te geschieden. In de zee ten N.W. van Caen had men een groote dam gemaakt door allerlei schepen te laten zinken. Zodoende werd een ree gemaakt van circa 8 KM lengte. Ook onze oude oorlogsschepen moeten daar gezonken zijn. Nauwelijks was de landing begonnen of een ongekend hevige N.O. storm begon te woeden, die wel een week duurde en de landingen ten zeerste belemmerde. Hitler had steeds verklaard dat de Atlantik Wall onneembaar was; nadat de Engelschen een jaar tevoren een poging gedaan hadden bij Dieppe, was de kustverdediging terdege nagezien en versterkt. Einde Juli '44 was Normandië in geallieerd bezit en toen kwam plotseling een geweldig snelle opmarsch. Op mijn 60^e verjaardag hoorden wij dat Rennes genomen was en trokken de Britten naar Nantes.

Vrij spoedig was Parijs in handen van de geallieerden. Het deel ten Zuiden van de Seine gaf wat oponthoud maar toch trokken de Canadeezen, Amerikanen en Britten naar het Noorden op.

Op Donderdag 20 Juli '44 hoorden wij dat een aanslag op Hitler gedaan was. Een bom was gesprongen die door een van zijn officieren neergelegd was op de plaats waar hij had moeten gaan zitten en doodde deze niet Hitler maar eenige van zijn officieren. Zeer scherpe maatregelen werden genomen en vele officieren ter dood gebracht.

Op 15 Augustus landden de geallieerden ten O. van Toulon. Spoedig was Marseille, Toulon etc. genomen en rukten de Fransen op naar Lyon.

Op 21 Augustus waren de geallieerden ten Oosten van Parijs. Toen kwamen er plotseling spannende dagen want het leger rukte plotseling geforceerd naar het Noorden en op 4 September was Brussel bevrijd. Men trok door naar Antwerpen en patrouilles kwamen den volgenden dag zelfs in Breda waaruit zij echter weer spoedig terugtrokken.

De indruk die deze snelle opmarsch op ons Hollanders en ook op de Duitschers maakte was enorm. Er liepen [Hier eindigt de tekst]

Vught, 16 januari 1947

Beste Zuster en Broers,

Katie is weer begonnen met een rondzendbrief, waardoor zij het goede voorbeeld gaf. Wat treurigs gebeurde al niet in de vreeselijke oorlogsjaren, het is misschien wel goed om dat vast te leggen.

4 September 1940 trouwde Hilda, binnen een jaar Augustus '41 stierf zij.

18 September 1942 stierf Dick Hasselman plotseling. Werd in Zoelen begraven.

8 Januari 1943 stierf onze lieve Moeder, zij zal voor ons onvergetelijk blijven.

10 Juli 1944 stierf May, op weg met een vriendin van Maarn naar Zeist.

1 Maart 1945 onze oudste zuster Annie, wat wij hier pas 27 Maart vernamen.

5 Februari 1946 zwager Jo Benteyn gestorven, 2 dagen na zijn 78sten verjaardag op den Brink, Zeist, waar hij sinds lang inwoonde.

Wat de drie zusters voor ons waren, wij weten dat ieder het beste. Zij waren in doen en laten zoo verschillend, maar zij hielden van ons en hadden alles voor ons over. Wij zullen steeds dankbaar hen gedenken en blijven missen, hun medeleven en hartelijkheid. Wij genoten van hun liefde, maar houden de warme herinnering.

De oorlog, wij moeten ook daar iets van vastleggen, al is het moeilijk voor mij daarover te schrijven. 8 mei 1940 was ik in Brussel, Lotty moest uit Amerika komend, 's middags daar zijn, kwam eerst 8 uur te laat 's nachts. Zij was 's morgens vroeg uit Parijs gegaan. Wij gingen 9 mei per trein en kwamen 's middags laat in Rozendaal, onze auto wachtte daar. Het was de laatste trein, maar aan de ongehoorde smerige inval dacht men nog niet. Lotty zeer moe, ging direct naar bed, werd 's nachts gewekt, door de vele vliegtuigen, dachten aan manoeuvre, maar het was "oorlog". 15 mei werd beslag gelegd op 7 kamers, garage, stal voor Wehrmacht. 16 mei ging Lotty per auto naar Rotterdam, om te zien of kinderen en kleinkinderen leefden. Hoorden hier, de Heemraadsingel verwoest was. Zij bracht Godert van Dedem mede naar hier, die nog steeds hier is. Bezocht eerst nog zoon in den Haag, die als al de Nederl. soldaten gevangen zat en bezocht Mama in Wassenaar. Kwam eerst 18 mei terug. 17 mei 1940 waren wij 40 jaar getrouwd.

Gedurende oorlog, hadden wij op Bergen, 4044 Duitschers. Het ergste waren de Gestapo en S.S.mannen onder Generaal Student. Was Hij tehuis, wat zelden gebeurde, werkte en telefoneerde 's nachts, sliep eenige uren, dan was het stil, maar zodra Hij weg was, op inspectie of naar gevechten, dan was het een janboel, men dronk dan te veel, mannen met meiden op de plaats, met flesschen advocaat enz. Na weken gingen ze plotseling weg, de Officieren, 's avonds om 10 uur de soldaten. Het was een dronken bende, in de biljartkamer werd gevochten, toen ik op geschreeuw naar binnen ging, lag ik spoedig weer buiten.

Toen Student, de verwoester van Rotterdam hier kwam, mochten alleen Lotty en ik in huis blijven, kregen twee kamers.

Het allerlaatst kwamen een dag na student weg was, 36 S.S. soldaten onder een freche onderofficier die zeer onhebbelijk was. Zelfs wilde, dat de kelder, waar 32 personen in waren, ontruimd werd voor hen, wat ik weigerde.

Lienfried met baby en Lotteke, Godert en Wim van Dedem bracht Lotty bij boeren onder. Het werd te gevaarlijk op de boerderij waar Lienfried was, zij kwam tehuis met het boerengezin Wed. Kool. Wij hadden honderden paarden, koeien, Fransche Os in park lopen. Vlak bij huis onder de boomen, hoge stapels munitie, bommen, landgranaten. 26 oktober 1944, nadat wij weken in kelder sliepen, 2 babies, ijlende boerenjongen, 2 boerengezinnen verjaagd uit Schijndel zag ik door raam in keuken, een Engelschman "wij waren bevrijd".

Helaas werden nog 2 Highlanders op Bergen doodgeschoten en 4 Duitschers.

Trok met de Schotten over de plaats en daar men huis van Tuinbaas wilde stuk schieten, daarin was het bureau, ging ik er zelf heen en bracht de Onderofficier en zijn hulp, gevangen mede.

Wij hadden later 1446 Engelschen, Schotten, Canadeezen, Belgen, Polen enz. maar wij waren God zij dank vrij. De S.S. en Gestapo was het ergste, met de stukke ruiten, voelden wij nu nog de misere met O. wind, oorzaak oorlog.

De vrede bracht ons geen geluk. Haat en kwaadsprekerij. De ondergrondsche helpers zijn hier de baas, van velen is bekend zij nooit iets deden.

In garage was tijden lang een douche inrichting, 50 man tegelijk warm water eerst de Duitsers later de bevrijders. Kwam zelfs 600 man per dag. Militairen in oorlog, drinken te veel, wat voor ons gevaarlijk was in winter vooral met kachels.

Wij waren die zoo ongelukkige jaren niet doorgekomen, als Lotty niet zoo flink was geweest. Zij kon, de brutaalste indringer, de waarheid zeggen, men kreeg eerbied voor Haar.

Zij is eergisteren naar Parijs gegaan om te trachten nog wat te redden aan meubels enz. van zoon.

6 V1 kwamen in Vught neer, dat was een lam gezicht als men die dingen zag overkomen. Een nacht over de 70, gezien uit slaapkamer.

Het ga jullie allen goed. Over kampwerk van Lotty schreef ik niet, zoude daarvoor zeer veel kunnen vertellen. Het was mooi werk.

Je zoo liefh. broer,
Willie

Vierhouten, 20-1-1947.

Beste broers en lieve Zuster, Nu weer wordt aangevangen met den "rondzendbrief" en Willie het verlies dat onze familie leed door het heengaan van onze lieve Moeder, van Annie, May, Hilda en Jo Benteyn reeds memoreerde wil ik beginnen er op te wijzen hoe dankbaar wij dienen te zijn dat onze familie geen leden verloren heeft door den gruwelijken oorlog die ons land van 10 Mei 1940 tot 5 Mei 1945 zoo verschrikkelijk teisterde. En dit, terwijl zoo ontelbare families droevige verliezen daardoor leden en ettelijke der onzen aan groote gevaren ontsnapten.

Op 10 Mei '40 omstreeks 4 uur v.m. begon de verraderlijke Deutsche aanval op vliegveld Waalhaven. Terstond nadat ik parachutisten zag neerdalen en 4 D. watervliegtuigen op de Maas zag dalen telefoneerde ik mijn zoon Dan en dochter Flora hun radend alle baden en emmers enz. vol water te zetten, mijn auto voor te laten komen en begonnen wij de meest waardevolle schilderijen en kostbaarheden veilig te bergen in den kantoorlkuis a/d Westerkade. Om 7 uur was dat reeds niet meer mogelijk door het vuren van D. parachutetroepen van den linker Maasoever. De 5 dagen te R'dam met voorbd. aanvallen, met als hoogtepunt van ellende het zware bombardement en de schier overal brandende oude stad, waren ellendig. Al gauw kwam Jack ons bezoeken en hoorden we een en ander van de familie, 20 Mei bezochten wij Mama, Hilda en Annie per fiets; alles wel.

Wij verhuisden zomer '40 naar Vierhouten. 9 Sept. '44 begon na een bezoek van een Eng. vliegofficier het afwerpen van wapens en ammunitie (bestemd om het offensief bij Arnhem te steunen) op mijn terrein achter aan den Gortelschen weg (in totaal 250 parachutes +/- 15000 Kg.) Dit werd 21 Oct. door de Deutsche S.D. ontdekt en 23 Oct. in den vroegen ochtend was ons huis omsingeld door zg. grüne Polizei (S.D.) en werden wij gearresteerd. Het zou te lang vallen alle onplezierige wederwaardigheden (nog een arrestatie 30.3.45 en opsluiting in cel te Ermelo) te beschrijven. Door moed en beleid van mijn lieve Bep en door standvastig zwijgen van mijn tuinman Willem van Suttén die van 30 Maart tot de bevrijding te A'foort gevangen zat en ernstig mishandeld werd, heb ik er het leven afgebracht.

Op 18 April nadat de laatste Duitschers westwaarts trokken fietsten Bep en ik den weg naar Apeldoorn op en kwamen de eerste Canadeezen tegen. Ik kon voorkomen dat de artillerie Elspeet beschoot door te verklaren zeker te weten dat de D's dat dorp reeds verlieten. Bep en ik maakten de "bevrijding" van Elspeet en Uddel mee. Den hemel zij dank waren wij van de Deutsche pest bevrijd!

Beste Menschen,

Zoo beginnen we dan weder met het mededelen aan elkaar wat er zoo al geschiedde na eene onderbreking der rondschrijfbrieven. De gedachten gaan, zoals ‘k uit de drie brieven die voor dezen geschreven werden, nog dikwijls terug naar de oorlogsdagen; het is wel een heele rust om te weten dat als de voordeurbel gaat het in ieder geval geen Duitsers zijn die eieren of kippen komen halen of varkens of koeien vorderen of wat het ergste was mijn fokpaarden kwamen weghalen. Het is nu Gode zij dank zeer rustig al heeft het bedrijf veel geleden door alles wat de schobbejakken weghaalden.

Ook in het huis waar maanden lang elke kamer door een of ander gezin met véél kinderen bewoond werd, is het nu volmaakte rust tenminste als er niet te veel wind is die nog steeds door eenige kapotte ramen blaast, momenteel is het dan ook in gangen en hallen met de tot 16 graden vorst knap frisch. ‘K heb in 46 wel zeer op prijs gesteld dat jullie mij zoo vaak kwaamt opzoeken toen ‘k met die geblesseerde rug drie maanden in ’t ziekenhuis er op moest liggen. De radio van Bep en de lekkere hapjes van Katie, ’t gips van George en zoo veel meer vergeet ‘k niet gauw. We hebben geen last meer van die stomme hals, ‘k jullie alleen de raad geven steeds ’t licht aan te draaien als je een trap afgaat (tenminste bij donker).

Annie’s hand en pols doen ’t ook goed al heeft zij er af en toe nog last van, ‘t was wel idioot dat zij, toen zij van mijn val hoorde en uit Amsterdam naar huis kwam, eene aanrijding had met andere taxi en leelijk terecht kwam.

Met de kinderen gaat ’t goed. Itty heeft haar huis in den Dolder hersteld en de zoon zit met vrouw en drie kinderen in Kapelle Bosch in België; we waren er een paar dagen ’t is vlak bij Antwerpen gelegen waar van alles te koop was doch schreeuwend duur.

Hoop allen 4 Maart op de Noorder Heide te zien.

Harry.